

Torsdagen den 20 april

Kl. 19.30

Vissa abortfrågor

Förhandlingarna leddes av andre vice talmannen.

§ 1 Vissa abortfrågor

Föredrogs socialutskottets betänkande 1977/78:26 med anledning av motioner om vissa abortfrågor.

I detta betänkande behandlades motionerna

1977/78:445 av Allan Åkerlind (m) och Tore Nilsson (m), vari hemställdes att riksdagen hos regeringen begärde att en utredning tillsattes för att snabbt arbeta fram förslag till ny abortlagstiftning som tog hänsyn till barnets rätt till liv,

1977/78:1089 av Sven Johansson m. fl. (c, m, fp), vari hemställdes

1. att riksdagen hos regeringen begärde en utvärdering av abortlagen och informationen om denna i enlighet med vad i motionen anförts,

2. att riksdagen, med hänvisning till regeringsrättens dom den 6 oktober 1977, hos regeringen begärde införande av en lagfäst rätt för sjukvårdspersonal, som av etiska eller religiösa skäl fann det oacceptabelt att medverka vid abortingrepp, att avstå från medverkan vid sådana ingrepp,

1977/78:1501 av Filip Fridolfsson (m), vari hemställdes att riksdagen hos regeringen begärde utredning och förslag till lagstiftning, av vilken klart framgick att ingen inom sjukvården anställd, som av etiska eller religiösa skäl fann det oacceptabelt att medverka vid abortingrepp, skulle kunna tvingas härtill, samt

1977/78:1502 av Yvonne Hedvall (m) och Blenda Littmarck (m).

Utskottet hemställde

1. beträffande frågan om en ny abortlagstiftning att riksdagen skulle avslå motionen 1977/78:445,

2. beträffande abortrådgivningen att riksdagen skulle avslå motionen 1977/78:1502,

3. beträffande frågan om en utvärdering av abortlagen och informationen om denna att riksdagen skulle avslå motionen 1977/78:1089 yrkandet 1,

4. beträffande frågan om sjukvårdspersonals medverkan vid abort att riksdagen skulle avslå motionen 1977/78:1089 yrkandet 2 och motionen 1977/78:1501.

Till betänkandet hade fogats ett särskilt yttrande av Gunnar Björck i Värmdö (m).

SVEN JOHANSSON (c):

Herr talman! De frågor vi nu skall behandla, abortlagen och sjukvårdspersonalens rätt att slippa medverka vid abortverksamhet, är mycket stora frågor, så stora och viktiga att de säkert aldrig kommer att kunna avföras från riksdagsbehandling och debatt. En stor del av svenska folket har en annan uppfattning och tar allvarigare på dessa frågor än majoriteten av de nuvarande riksdagsledamöterna, och negativa verkningar av fri abort kommer alltid att finnas i vårt land.

När lagen antogs var meningarna om fri abort mycket delade bland medborgarna i vårt land. Det kan ifrågasättas om det fanns en verklig majoritet för beslutet. Många människor ute i landet blev oerhört besvikna över riksdagsledamöterna i allmänhet och över en del i synnerhet. Den besvikelsen finns kvar och ökar i styrka. Intresset för de motioner vi väckt är faktiskt mycket större i år än tidigare.

I den debatt som föregick antagandet av lagen underströks kraftigt att många människor uppfattade den som en kränkning av kristen skapelsestro och humanistisk etik och som ett uttryck för bristande respekt för livet. Man framhöll också att om rätten att överleva en gång inskränks med samhällets sanktion, behövs det bara tillfälliga förändringar i samhällets livs- och människosyn för att nya gränsförflyttningar skall komma att göras, vilka kan få oöverblickbara verkningar.

Det stora ingrepp i människans natur och erfarenhet som abort innebär måste få allvarliga konsekvenser. En del vet vi, men vi vet inte allt. Vi vet alldeles klart för litet om konsekvenserna på kort och på lång sikt.

Därför har vi i en motion begärt en utvärdering av abortlagen. Vi säger att det nu har gått tre år sedan abortlagen trädde i kraft och att tiden bör vara inne att göra en utvärdering av vilka negativa och positiva verkningar lagens tillämpningar haft.

Vad svarar utskottet? Jo följande: "Motionärerna preciserar inte i vilket avseende utvärderingen av abortlagen skulle ske i vidare mån än att de uttalar att det bör ske en undersökning av hur sjukvårdspersonalen ser på abortlagen samt av i vad mån aborterna tar orimligt stora resurser i anspråk inom sjukvården." Ett torftigt svar som mer vittnar om undanflykt än om ett handlingskraftigt utskott med bl. a. initiativrätt.

I Danmark tillsatte den danska justitieministern 1976 en grupp som skulle undersöka förutsättningarna för en utvärdering av den danska abortlagen. Jag vet inte om utskottet känner till det. Förra året lade denna grupp fram ett betänkande, 820:1977. Det förslag denna grupp framför innehåller bl. a. frågor för en intervju med 100 slumpvis utvalda som genomgått abortoperation.

I USA pågår en debatt på det här området. Det talas om ofrivillig barnlöshet. Man har haft en ekonomisk planering och också en familjeplanering. Man har förhindrat graviditet med preventivmedel, och man har

avbrutit önskat havandeskap med abort. Därvid har det ofta blivit så att kvinnan i sin fertila ålder inte skaffat sig några barn. Längre fram, när kvinnan kommit in i sin infertila ålder, har hon velat få barn, men då är det ganska många som inte kan få några. I stort sett vill alla kvinnor föda barn. Om de då inte kan det, uppträder en mycket svår situation. Om detta beror på preventivmedlens biverkningar eller på abortingrepp – sådana sker ju nu i allt lägre ålder – diskuterar man i USA i dag.

Vad jag här anfört – och mera till – gör att kravet på en utvärdering är mycket angeläget och berättigat.

Vidare – har vi sagt i motionen – uttalade man mycket bestämt att abort inte bör tillgripas annat än som en yttersta nödlösning.

Dessa synpunkter har dock inte kommit till uttryck i den information i abortfrågan som gått ut till allmänheten. Informationen handlar mest om att kvinnan har rätt till abort.

Ulla Tillander har ställt en fråga som ligger så nära detta resonemang att man nästan tycker att hon skulle ha kunnat säga något i utskottsbetänkandet. Hon säger att förmodligen omedvetet, och kanske dikterat av administrativa skäl, förekommer det att gravida kvinnor, vilka söker kontakt med sjukvården, ställs inför en första fråga – om de ämnar fullfölja graviditeten eller önskar abort. Anser statsrådet – säger hon vidare – att en sådan fråga, rutinmässigt framställd, överensstämmer med riksdagsbeslutets intentioner?

En undersökning bör genomföras för att klargöra om informationen skett på ett sätt som står i överensstämmelse med riksdagens intentioner vid abortlagens tillkomst.

En annan fråga som diskuterades mycket innan lagen antogs var sjukvårdspersonalens skyldighet att fullgöra arbetsuppgifter i samband med abortingrepp, om etiska eller religiösa skäl gjorde det svårt för de inom sjukvården anställda att medverka vid sådana ingrepp. Socialstyrelsens anvisningar ger sådan befrielse, men utskottet vill inte lagfästa denna rätt, trots de starka krav som ställs från sjukvårdspersonal. BSMF – en sjukvårdsförening av barnmorskor och sjuksköterskor med 700–800 medlemmar – har beslutat skriva till statsrådet Troedsson och framställa dessa krav.

Statsrådet själv sade ju i debatten om abortlag: "Jag vill starkt understryka vikten av att läkare och annan sjukvårdspersonal, som av etiska eller andra skäl har svårt att utföra aborter skall slippa delta i sådana. Enligt vår mening är denna fråga så viktig att sjukvårdspersonalens rätt att vägra medverka vid abort bör författningsmässigt regleras." I regeringsrättens dom i mitten av oktober 1977 står det: "Varken genom lag eller genom annan författning har landstinget betagits sin befogenhet att av läkare i landstingets tjänst fordra medverkan vid abort enligt abortlagen."

Två frågor vill jag ställa: Varför vill man inte lagstifta, när man ändå i år har sagt att om det skulle förekomma något så är man beredd att göra det? Kan det vara vad som står i utskottsbetänkandet? Jag citerar: "Mot bakgrund härav och med hänsyn till att – sedan en kvinna med stöd av gällande lag fått rätt till abort – hon måste ha rätt att få denna utförd med anlitande av

samhällets vårdresurser anser utskottet det inte påkallat med en sådan utvärdering av abortlagen som motionärerna synes önska.”

Är det så att man bär en fruktan för att det kan bli sådana förhållanden att man inte får personal att ställa upp?

Min andra fråga ställde jag i höstas, och jag skall ställa den till statsrådet Troedsson igen: Kan socialstyrelsen utfärda nya anvisningar utan att höra riksdagen?

Vi har preventivmedel och preventivmedelsrådgivning. Låt oss ge människor det, men låt oss skydda vårt folk, och inte minst vår ungdom, från detta att utsläcka liv. Vi lever i en hård och känslökall värld, och respekten för människors liv sjunker. Låt oss medverka till en utveckling där respekten för medmänniskors liv stärks – då tror jag att vi också måste stärka respekten för det ofödda.

I detta anförande instämde Arne Magnusson (c) och Rolf Sellgren (fp).

ULLA TILLANDER (c) kort genmäle:

Herr talman! Bara en kort kommentar till jämförelsen mellan Sven Johanssons förslag om utvärdering och min fråga till statsrådet Troedsson.

Sven Johansson undrade varför jag inte lät min fråga underordnas hans motion i utskottet. Men jag har fått den här konkreta frågan som Sven Johansson citerade ställd till mig av människor som i sin tur har fått frågan ställd till sig. Det är människor som har känt en viss förvåning över att ha mött denna fråga; det är blivande unga mödrar. Nu låter jag alltså frågan gå vidare till statsrådet Troedsson.

De som fått frågan har funderat över den, och de funderingarna tycker jag är befogade. Det är alltså frågan rutinmässigt ställd om de önskar fullfölja havandeskapet eller om de önskar abort. Det är inte en medveten avsikt bakom frågan som man studsar inför, utan det är den omedvetna aningslösheten. Vare sig det är det ena eller det andra upplevs det som stötande. Man kan uppleva det som stötande därför att det inte återspeglar den intention som ligger bakom riksdagsbeslutet 1975. För mig är det viktigt att praxis återspeglas också i sådana här enkla frågor, att man lever upp till den lag som antogs.

I den här frågan, som alltså har ställts från sjukvårdspersonalens sida, har man inte riktigt levt upp till den nivån. Lagen som antogs betonade skillnaden mellan preventivmedel och abort. Men rent kirurgiskt finns det ingen skillnad mellan abort och en blindtarmsoperation. Skillnaden ligger i vår inställning till och vår värdering av vad som sker.

Vad jag vill säga är att lagen inte var värderingsfri på den här punkten, men om den värderingen inte återspeglas i de frågor som ställs vid den första kontakten, hur skall då lagens innehåll få uttryck?

SVEN JOHANSSON (c) kort genmäle:

Herr talman! Jag anser att den frågan hör samman med den del av min motion som handlar om informationen. Jag använde ju nästan samma ord

som Ulla Tillander har gjort i sin fråga. Då tycker jag det är berättigat att räkna med att man i samband med en utvärdering av abortlagen skulle kunna ta upp dessa frågor om information, sjukvårdspersonal och många andra saker.

Herr talman! Jag skall gör det jag inte gjorde i mitt huvudanförande: Jag yrkar bifall till motionen 1977/78:1089.

ULLA TILLANDER (c) kort genmäle:

Herr talman! Det kanske ändå ligger en skillnad i min fråga och Sven Johanssons förslag om utvärdering. Med hjälp av praxis kritiserar Sven Johansson lagen. Med hjälp av lagen kritiserar jag praxis. Jag vill att praxis skall leva upp till lagens nivå. Det betyder naturligtvis inte i och för sig att man inte kan kritisera lagen. Vad jag är ute efter är en förbättring av lagen. Den frågan kan lösas oberoende av en utvärdering. Det räcker t. ex. med ett meddelande ut till sjukhusen via socialstyrelsen, och detta föranleder ingen utvärdering av hur lagen fungerar i sin helhet.

SVEN JOHANSSON (c) kort genmäle:

Herr talman! Vad jag talade om gällde den del av min motion som har med informationen att göra. Det sades här av många talare att abort skulle vara en yttersta nödlösning, och jag har i min motion framhållit att den informationen inte har nått fram på vare sig det ena eller det andra sättet. Då menar jag att den fråga Ulla Tillander ställt ligger just på det avsnittet av min motion.

Statsrådet INGEGERD TROEDSSON:

Herr talman! Min avsikt var inte att delta i den här debatten – däremot att lyssna på den. Men jag har fått ett par frågor riktade till mig, och jag skall försöka besvara dem.

Först och främst vill jag slå fast att abortfrågan naturligtvis rymmer många svåra problem av etisk och annan art. Jag vill också understryka att abort alltid måste vara en nödlösning, och jag tror att alla i riksdagen är helt överens om att så måste vara fallet.

Ulla Tillander har tidigare ställt en fråga till mig. Av olika anledningar har Ulla Tillander inte haft möjlighet att ta emot svaret. Det kommer först på tisdag i nästa vecka. Men så mycket vill jag redan klart säga, att jag tycker att det är definitivt olämpligt att en gravid kvinna rutinmässigt tillställs frågan om hon vill ha abort eller inte. Jag tror att vi får anledning att ytterligare diskutera den här frågan på tisdag under frågestunden.

Sven Johansson har också ställt några frågor till mig. Kan socialstyrelsen utfärda nya anvisningar utan att höra riksdagen? Frågan gäller sjukvårdspersonals skyldighet att medverka vid aborter.

Det är väl fullständigt klart att socialstyrelsens anvisningar måste ansluta sig till riksdagens uttalande på det här området. Och efter ett riksdagsuttalande och efter ett JO-uttalande har också socialstyrelsens cirkulär för ett par år sedan ändrats så att det numera väl stämmer överens med riksdagens synpunkter vad beträffar medicinalpersonalens rätt att slippa delta i abort-

Nr 126

Torsdagen den
20 april 1978

Vissa abortfrågor

ingrepp i de fall moderns liv och hälsa inte står på spel. Jag har tidigare sagt till Sven Johansson att det inte finns någonting som tyder på att sjukvårdshuvudmännen i dag inte skulle respektera den här inställningen, men skulle utvecklingen trots det visa att cirkulärets anvisningar inte är till fyllest, så är regeringen naturligtvis beredd att ta upp frågan om författningsreglering till övervägande.

Sven Johansson har också begärt en utvärdering av effekterna av abortlagen. Jag kan naturligtvis inte nu ge en sådan, men jag skall ändå helt kortfattat för kammaren redogöra för några av de uppgifter som gäller utvecklingen på abortområdet under förra året.

År 1977 fick vi en viss minskning av aborterna – från 32 406 år 1976 till 31 161. Jag hoppas att denna minskningstrend skall kunna fortsätta.

Abortrådgivningen är ju frivillig för den gravida kvinnan. Under de första tolv veckorna har hon rätt till abort, men efter den tolfte veckan skall däremot en kuratorsprövning först ske. Av de 31 161 kvinnor som fick abortoperation förra året hade inte mindre än 29 641 fått abortrådgivning, vanligen då av gynekolog eller kurator, i ett mindre antal fall av psykiater eller barnmorska. Jag kan också säga att förskjutningen i riktning mot tidiga aborter fortsätter. Förra året kunde 27 864 av aborterna utföras under de första tolv veckorna. Det var då också 22 860 av aborterna som kunde utföras i öppen vård.

Jag vill till sist, herr talman, säga att jag naturligtvis hoppas att en positiv och saklig information om alternativ till aborter och om vad samhället kan göra för att undvika aborter skall kunna leda till en fortsatt minskning av abortsiffrorna.

SVEN JOHANSSON (c) kort genmäle:

Herr talman! Statsrådets svar till Ulla Tillander bekräftar att den kritik som vi i vår motion har riktat mot informationen i abortfrågor är riktig och berättigad.

Jag fick inget riktigt konkret svar av statsrådet. Min fråga var: Kan socialstyrelsen, om det skulle uppstå en besvärlig situation på ett sjukvårdsområde och man där inte har tillräckligt med personal, i en sådan situation utfärda anvisningar, som är annorlunda än de som gäller nu, utan att höra riksdagen? Om det förhåller sig så – men vi önskar få detta juridiskt fastslaget – blir man ju förvånad över regeringsrättens utslag och skrivning i höstas.

Det är klart att alla eftersträvar att det skall bli en minskning av aborterna. Över 31 000 aborter om året är en mycket hög siffra. Många svenska invånare frågar sig om man inte, när det finns preventivmedel och när det förekommer preventivrådgivning, ändå skulle kunna komma så långt att man åtminstone kunde nedbringa antalet aborter, detta inte minst för att ungdomarna skulle slippa medverka till att utsläcka liv.

Statsrådet INGEGERD TROEDSSON:

Herr talman! Jag vill som svar på denna fråga säga att jag ser det som helt uteslutet att socialstyrelsen skulle kunna tänkas ändra sina anvisningar efter socialutskottets och riksdagens mycket klara riktlinjer i frågan. Socialsty-

relsen kan naturligtvis inte heller vara omedveten om att det, ifall direktiven skulle ändras så, att sjukvårdspersonal inte hade rätt att slippa delta i abortoperationer i andra fall än då moderns liv vore i fara, givetvis kommer att ställas väl grundade krav på en lagreglering av frågan.

ALLAN ÅKERLIND (m):

Herr talman! I den debatt om barnens rätt i samhället som vi hade före middagspausen stod flera talare upp och sade många vackra ord om att de ville stärka denna barnens rätt, och det tycker jag är bra. Men detta stärkande av barnens rätt anser jag skall börja redan i moderlivet. I samband med den nuvarande abortlagens tillkomst har jag i ett långt anförande talat om vad jag tycker i de här frågorna. Den som vill närmare studera det kan således gå till protokollet från 1974.

Mot bakgrund av vad som händer och vad jag har tagit del av i det här avseendet har jag i år motionerat om att riksdagen hos regeringen skall begära att en utredning tillsätts för att snabbt arbeta fram förslag till en ny abortlagstiftning som tar hänsyn till barnets rätt till liv. Jag menar att vi måste ta hänsyn till barnets rätt att leva. Barnet skall räknas med från det ögonblick man vet att det börjat växa i moderns liv.

Man kommer i detta sammanhang också in på en annan fråga, som jag också tar upp i motionen, nämligen: Vad är livsdugligt foster? De allra flesta foster är helt livsdugliga efter 18:e veckan, såvida de inte utsätts för någon yttre påverkan. Och vad är det som säger att de foster som är under 18 veckor, de som bara är några veckor, inte är livsdugliga eller inte blir det, om de får fortsätta att växa? Enligt min mening är även dessa livsdugliga foster. I samband med att abortlagen antogs av riksdagen liksom vid andra tillfällen har jag därför anfört att rätt till abort i princip bara skall finnas, om åtgärden skulle medföra att moderns liv eller hälsa är i fara. Denna begränsning bör gälla ända från det man vet att ett barn är till i moderlivet.

När det gäller frågan om livsduglighet säger utskottet nu att i abortlagen finns en uttrycklig bestämmelse om att tillstånd till abort inte får lämnas om det kan antas att fostret är livsdugligt. Mot bakgrund av vad jag anfört som min mening när det gäller vad som är livsdugligt står det helt klart att meningarna här inte stämmer överens.

Jag anser också att nuvarande abortlagstiftning är ohållbar i flera andra avseenden. Det viktigaste som jag i det sammanhanget tar upp i motionen är svårigheten för en läkare att, när han nu tvingas följa den nuvarande abortlagstiftningen, exakt avgöra hur länge havandeskapet har pågått. Det finns exempel på att kvinnor fått abort efter egen uppgift om att havandeskapet varat mindre än 18 veckor, men där det efter aborten visat sig att barnet varit betydligt äldre.

I ett fall som jag känner till har det aborterade barnet visat sig vara elva veckor äldre än vad modern uppgivit. Modern uppgav att barnet var något under 18 veckor. En barnmorska kunde nyligen vittna om hur hon stått med ett aborterat barn som grep med sina små händer om hennes fingrar och hur hon tvingats skaka av sig barnet och kasta bort det.

Nr 126

Torsdagen den
20 april 1978

Vissa abortfrågor

Det har förekommit i varje fall vid ett tillfälle, kanske vid flera, att ett aborterat barn som var mycket större än man räknade med fick ligga och sparka och skrika en lång stund, innan man kastade det bland soporna. Ingen gjorde något för att rädda barnets liv. Orsaken sades vara att man i barnmorskeutbildningen numera får lära sig att ett aborterat foster inte är något barn, även om det lever.

Jag menar att så här får det inte vara. Vi har som riksdagsledamöter ansvar för barnen, såväl födda som ofödda. De har inte möjlighet att försvara sig själva. Vi kan inte utan vidare acceptera att det förekommer sådana här förhållanden i fortsättningen. Men utskottet har tydligen inte någon känsla för detta. Utskottet besvarar inte någon av de här frågorna. De diskuteras över huvud taget inte i betänkandet. Som svar på de synpunkter som jag framfört i motionen och som jag här redogjort för säger man i betänkandet att utskottet inte anser att det nu finns skäl för omprövning av bestämmelserna i abortlagen om förutsättningarna för sena aborter. Det är ju ganska märkligt. Enligt min mening är det så graverande uppgifter som kommit fram om hur det verkligen går till att vi måste ta dem på allvar. Man måste se över de olika bestämmelser som gäller och abortlagen i dess helhet.

Vi fick här höra att det under förra året förekom över 31 000 aborter. Jag tänkte när jag hörde uppgiften om antalet: Hur många av de barnen har varit levande när de togs fram? Hur många har fått ligga och självdö på sjukhusen utan att någon människa gjort något för att rädda dem, därför att man anser att de inte är barn? Detta manar oss till eftertanke.

Jag kan inte låta bli att tänka på vad som står i Bibeln om det första kända mordet i världen, när Herren säger till Kain: "Vad har du gjort! Hör, din broders blod ropar till mig från jorden." Hur mycket blod skall ropa till Herren från jorden, innan vi på allvar tar itu med de här frågorna och rättar till dem?

Herr talman! Jag yrkar bifall till motionen 445.

INGA LANTZ (vpk):

Herr talman! Barn som föds skall vara önskade, och genom preventiva åtgärder skall föräldraskap planeras. Då kommer aborten in som en nödlösning. Det är så vi måste se aborten.

De flesta kvinnor använder i dag preventivmedel – upp till 70 % enligt gjorda beräkningar. Bara 2 % av kvinnorna i fertil ålder gör abort då en graviditet är oönskad. Det är viktigt att påpeka denna proportion. För varje år som går ökar användningen av preventivmedel, samtidigt som antalet aborter sjunker. Genom att ytterligare förstärka och intensifiera informationen kring preventivmedel och födelsekontroll kan man ännu mer förskjuta utvecklingen mot ett lägre antal aborter.

Vänsterpartiet kommunisterna har tidigare pläderat starkt för att informationen om preventivmedel skall utökas. För att man skall få en fullgod preventivmedelsrådgivning för kvinnor och män och för att man skall kunna minska uppenbart onödiga kostnader borde, menar vi, alla landsting åläggas att bedriva preventivmedelsrådgivning i större utsträckning än de gör nu.

Visst har det skett en utbyggnad av preventivmedelsrådgivningen, men utbyggnaden har inte alls skett i tillräcklig omfattning.

För bara några månader sedan sade socialstyrelsen: "Den utbyggnad av preventivmedelsrådgivningen och informationen om preventiv födelsekontroll som pågår enligt abortlagens intentioner har ännu inte på alla håll nått den omfattning lagstiftarna åsyftat."

RFSU säger: "Problemet är att rådgivningsfrekvensen inom vissa lands- tingsområden är låg. — — — Medelantalet besök per landstingsområde var 290 medan det beräknade behovet är 500."

Vpk menar att det också är viktigt att satsa på direkt uppsökande verksamhet, som riktar sig till utsatta riskgrupper i vårt samhälle, och då måste speciellt invandrarkvinnorna uppmärksammas.

Herr talman! På Gotland har socialstyrelsen varit engagerad i en treårig försöksverksamhet med rådgivning, utbildning och information om planerat föräldraskap. Resultatet är bra och det förstår man om man bl. a. studerar abortutvecklingen. Medan aborterna i landet i stort ökade obetydligt fick Gotland en kraftig stegring under 1975. Därefter kom en avsevärd nedgång 1976, som fortsatte 1977. Ungdomsaborterna sjönk med hela 30 %. Man måste tycka, även om det kan förefalla bakvänt, att utvecklingen för 1975 är positiv. Det är en helt logisk utveckling som svar på den informationsinsats som gjordes. Framför allt var det bland de något äldre kvinnorna som aborterna ökade och det var utan tvivel ett uttryck för en ökad frigörelse, en ökad öppenhet och frihet på det sexuella området och en följd av möjligheten att med abort undvika en oönskad graviditet. Den möjligheten var för många tidigare helt otänkbar.

Sedan kom då nedgången på Gotland och speciellt på ungdomssidan. Om man tittar på födelsemönstret för Gotland för ungdomar finner man att det har skett en nedgång samtidigt som det har skett en förskjutning högre upp i åldrarna. Det visar att barnen i stort sett är planerade och graviditeterna önskade. Det kan också nämnas att de allra sista siffrorna från 1977 för Gotland tyder på ett ökat antal förlossningar, och födelsetalet ökade med 10 %.

Vpk har i en motion till årets riksdag föreslagit att preventivmedelsrådgivningen skall kompletteras med en attitydpåverkande information, som motiverar till användning av preventivmedel, så att sådana abortsituationer skall kunna undvikas som beror på att kvinnan inte känt till vart hon skall vända sig för att få preventivmedel eller inte vågat eller kommit sig för med att skaffa sådana medel. Denna motion behandlades för någon vecka sedan här i kammaren, och av socialutskottets skrivning kan man utläsa att utskottet instämmer i motionens intentioner. Utskottet påpekar vikten av ökad information om preventivmedel, så att icke önskade graviditeter kan undvikas. Man förutsätter också att informationen på detta område ytterligare intensifieras. Det är bra. Det är också viktigt att forskningen på preventivmedelsområdet intensifieras, så att riskmomenten vid användande av preventivmedel undanröjs.

Herr talman! Abort får aldrig uppfattas som ett alternativ till preventiv-

medel. Därför är det oerhört viktigt att satsa på abortförebyggande åtgärder.

Frågan om abort måste ses som en nödvändig social reform som är ett steg mot kvinnans rätt att själv bestämma över sitt liv och mot barnets rätt att vara önskat. När abortfrågan diskuterats här i kammaren har man diskuterat ur en snäv vinkel och inte satt in den i ett större sammanhang. Jag menar att man måste sätta in abortfrågan i ett socialt sammanhang – det är helt nödvändigt. Man måste diskutera t. ex. försörjningssituationen, villkoren för ett socialt liv, kvinnans och familjens ställning, osv. Det går inte att bara se abortfrågan som ett förhållande mellan en kvinna och ett foster.

Abortproblemet är också en social klassfråga. Det skär i öronen när välanpassade människor ur överklassen hårt fördömer de kvinnor som av sociala eller ekonomiska skäl tvingas till abort för att skydda sig själva och fostret mot en önskad födelse. Dessa moraliserande hycklare representerar verkligen inte någon humanism, och deras inställning har inget med människokärlek att göra.

Aborter är inget att sträva efter. Målsättningen måste vara att se till att vi får sådana sociala förhållanden och sådana relationer mellan människor att varje kvinna kan föda önskade barn. Detta kräver stora förändringar av vårt samhälle. De förändringarna har jag inte hört att t. ex. Sven Johansson ställt upp på.

Enligt vår uppfattning skall, som jag sade, kvinnorna själva ha rätt att bestämma, om och när de skall föda barn. Accepterandet av abort som bättre än önskad barn innebär ett reservationslöst erkännande av det frivilliga föräldraskapet och varje barns rätt att vara önskat. Därmed ökar också förutsättningarna för goda uppväxtvillkor för barnen.

Sedan till den etiska delen, som är ett huvudnummer för abortmotståndarna. Från det hållet hävdas att fri abort skulle innebära att den viktigaste etiska principen, den om individens rätt till liv, skulle sättas ur spel. Detta tal är ihåligt, eftersom abortmotståndarna erkänner att det inte finns någon ovillkorlig rätt till liv. Ingen föreslår heller ett totalt abortförbud, men man vill ha en restriktiv lagstiftning. Men en sådan lagstiftning skulle innebära en kraftig ökning av antalet aborter som sker under medicinskt och socialt helt oacceptabla former. Man kan se på utvecklingen i andra länder, t. ex. Frankrike och Italien. För bara något år sedan uppgick antalet illegala aborter i Italien till en miljon om året.

Nej, kvinnan skall tillförsäkras rätten till fri abort. Det är till fördel för alla parter. Jag ser det som en helt självklar sak att kvinnor själva skall kunna bestämma, om och när de skall få barn. Men jag vill än en gång påpeka att aborter för alla är fysiskt och inte minst psykiskt påfrestande och aldrig får ses som annat än en nödlösning för att hindra en önskad graviditet. Födelsekontrollen skall ske med hjälp av bra och säkra preventivmetoder.

ALLAN ÅKERLIND (m) kort genmäle:

Herr talman! När Inga Lantz talar om välanpassade människor ur överklassen som inte tycker som hon klingar det ganska ihåligt. Det finns

människor i alla samhällsgrupper som har samma uppfattning som jag och även olika grupper som har samma uppfattning som Inga Lantz.

En sak som jag speciellt fäste mig vid var att Inga Lantz sade att det klingar ihåligt vad vi säger som är motståndare till den abortlag som nu finns, därför att vi inte anser att det finns någon ovillkorlig rätt till liv. Jo, det är just det jag har talat om – en ovillkorlig rätt till liv skall man ha. Barnet skall ha rätt till sitt liv och ha rätt att vara älskat även i moderlivet. Den ovillkorliga rätten borde endast få hävas när det är fråga om att välja mellan barnets och moderns liv.

Nr 126

Torsdagen den
20 april 1978

Vissa abortfrågor

SVEN JOHANSSON (c) kort genmäle:

Herr talman! Inga Lantz säger att kvinnan alltid skall ha rätten att själv välja om hon vill föda barn. Inga Lantz kanske inte har sett den sidan av rätten och friheten som inneburit tragik. Har man mött några människor i den situationen kanske man talar med mindre bokstäver om att kvinnan absolut skall ha denna rätt.

INGA LANTZ (vpk) kort genmäle:

Herr talman! Sven Johansson sade tidigare att människor var besvikna när abortlagen antogs i riksdagen. Jag skulle vilja fråga vilka människor som var besvikna. Inte var det kvinnorna – för dem betyder tillgången till fri abort en oerhört stor trygghet och också en oerhört stor frihet som de flesta kvinnor önskar. Fri abort innebär valfrihet, jämställdhet och självständighet för både män och kvinnor, och den rätten skall vi slå vakt om.

Sedan kan man fråga var gränsen till liv går. Det skulle vara intressant att få litet mer klart för sig hur Allan Åkerlind ser på den frågan. Jag hoppas att jag tar fel, men efter vad jag kan förstå borde han också vara motståndare till alla former av preventivmedel. Jag skulle alltså gärna vilja veta var Allan Åkerlind anser att gränsen till liv går.

Jag håller fast vid att rätten till abort har inneburit en mycket betydelsefull social frigörelse för kvinnor i det här landet och i de länder som nu håller på att införa bestämmelser om fri abort.

SVEN JOHANSSON (c) kort genmäle:

Herr talman! I den debatt som föregick abortlagen talade både män och kvinnor här i riksdagen för och emot lagen. Och både män och kvinnor röstade för och emot den. Det kanske avspeglar var besvikelsen över lagen finns ute i landet.

ALLAN ÅKERLIND (m) kort genmäle:

Herr talman! Inga Lantz frågade mig var jag anser att gränsen för liv går. Av det anförande som jag höll när abortlagen togs 1974 framgår detta helt klart. Jag säger där att i och med att man vet att ett foster finns i moderlivet är det ett liv som man är skyldig att skydda. Man är skyldig att skydda det i alla sammanhang, såvida det inte är fråga om barnets eller moderns liv. Då blir det fråga om ett val.

FILIP FRIDOLFSSON (m):

Herr talman! Här i riksdagen behandlar vi massor av olika ärenden, frågor av skiftande vikt. På dagens föredragningslista finns först frågan om kvinnlig tronföljd, vi har talat om kriminalvård, vi har behandlat motioner om en ny aktiebolagslag, och vi skall behandla motioner om normer för buller från motorfordon och en motion om lån till investeringar inom trav- och galoppsporten. Alla dessa frågor är viktiga. Men jag vågar påstå att det viktigaste ärendet på dagens föredragningslista är betänkandet om vissa abortfrågor.

Man träffar då och då riksdagskamrater som tyvärr anser att den här frågan är avgjord en gång för alla och som säger att den frågan skall vi inte syssla med, för den är inte aktuell. Jo, lika väl som vi år efter år återkommer med motioner om lägsta aktiekapital, så kan vi återkomma med dessa frågor. Detta är en mycket viktig samhällsfråga.

Den här frågan kan vinklas från olika håll, och man kan anlägga många olika aspekter på den. Jag har för min del tagit upp frågan om sjukvårdspersonalens rätt att bli befriad från medverkan vid abortingrepp, när den med hänvisning till samvetsbetänkligheter inte vill delta.

Jag har återkommit med en motion i det ärendet till årets riksdag. Jag har i motionen framhållit att när denna fråga avgjordes så var det i första hand inte en medicinsk-teknisk fråga utan en fråga om livsåskådning och människosyn. Eftersom det rör sig om en allvarlig livsåskådningsfråga, blir självfallet följden att en del sjukvårdsanställda som kommer i kontakt med abortverksamhet upplever att ett sådant ingrepp strider mot deras religiösa eller etiska övertygelse. Jag anser det därför nödvändigt att man lagfäster rätten till befrielse för sjukvårdspersonal som anför religiösa skäl mot att medverka vid abortingrepp.

Jag hade trott att socialutskottet skulle finna mitt motionsyrkande värt att stödja och redan nu föreslå en lagstiftning om befrielserätten för den personal som har samvetsbetänkligheter på detta område. Men det gör nu inte socialutskottet. Utskottet hänvisar till socialstyrelsens cirkulär med anvisningar om tillämpningen av abortlagen. Dessa anvisningar omprövades som bekant våren 1976 med anledning av vad socialutskottet och JO förordat. Det är viktigt att notera att dessa tillämpningsanvisningar definitivt icke är tillräckliga. Enligt JO:s och regeringsrättens uppfattning behöver man inte ta hänsyn till de aktuella anvisningarna i ett visst läge. Detta har vår värderade riksdagskollega professor Gunnar Biörck skrivit om i sitt utmärkta särskilda yttrande där det heter: "Enligt JO:s och regeringsrättens uppfattning skulle vad ett utskott uttalat i ett av riksdagen bifallet betänkande icke utgöra hinder för myndighet eller annan att – intill dess 'lag eller annan författning' utfärdats – handla utan hänsynstagande till viljeyttringar från riksdagen."

Socialutskottet förstår vikten av den här frågan och skriver på ett ställe i betänkandet följande: "Utskottet vill samtidigt uttala att utskottet är berett att ånyo pröva den här aktuella frågan för den händelse det skulle visa sig att någon sjukvårdshuvudman söker tvinga läkare eller annan sjukvårdspersonal att medverka vid abort, trots att vederbörande befattningshavare av

etiska eller religiösa skäl finner sådan medverkan oacceptabel och trots att det inte är fråga om abortingrepp som är nödvändiga för att undvika fara för moderns liv eller hälsa.”

Detta säger socialutskottet, och det är bra. Men frågan är inte juridiskt löst. Och jag kan inte förstå att socialutskottet, som säkert ärligt och uppriktigt menar att personal som har samvetsbetänkligheter inte skall behöva medverka vid abortingrepp, inte nu med en gång vill skriva in i lag denna befrielsemöjlighet. Jag kan inte förstå det, när man vet att det finns möjlighet att tvinga personal i ett visst läge.

Tänk vad vi i det här huset backar upp frågor om folks rätt till yttrandefrihet på alla nivåer, samvetsfrihet och allt vad det heter. Men att skriva in en lagregel för sjukvårdspersonal som av religiösa skäl inte vill eller kan delta i abortoperationer – det kan vi inte. Jag tycker det är rätt märkligt.

Att besegra ett enigt utskott vet jag är närmast omöjligt, men jag vill ändå, herr talman, yrka bifall till min motion 1501 till årets riksmöte.

GUNNAR BIÖRCK i Värmdö (m):

Herr talman! Vid höstsessionens debatt i detta ärende anslöt jag mig till deras mening, som ansåg det nödvändigt att reglera sjukvårdspersonalens rätt att slippa medverka vid abortingrepp genom lagstiftning. Riksdagen biträdde inte denna uppfattning, som endast samlade 36 av 305 avgivna röster.

När frågan nu fem månader senare på nytt står på dagordningen har jag i socialutskottet begränsat mig till att endast avge ett särskilt yttrande. Orsaken till detta är följande.

Det framgår av utskottsbetänkandet att det i sak råder enighet inom utskottet om att sjukvårdspersonal skall ha rätt att av etiska eller religiösa skäl avstå från medverkan i abortverksamhet. Det har heller inte, sedan ärendet senast behandlades i riksdagen, veterligen inträffat något fall som på nytt aktualiserat ärendet. Inte desto mindre har socialutskottet förklarat sig berett att förutsättningslöst ompröva saken – vilket man rimligtvis får tolka som en beredvillighet att föreslå lagstiftningsåtgärder – om någon sjukvårdshuvudman skulle agera utan hänsynstagande till utskottets och riksdagens uttalade intentioner. I samma riktning uttalade sig i höstas också statsrådet Troedsson på regeringens vägnar, och hon har upprepat det i dag.

I debatten den 30 november förra året framhöll jag att såväl JO som regeringsrätten uppenbarligen menade att vad socialutskottet, och därmed riksdagen, uttalat saknade rättsverkan, medan talesmän för utskottet menade att ett uttalande av socialutskottet, och riksdagen, är ”en annan metod än lagstiftning”, och utskottets ordförande sade sig ”vilja se det administrativa organ som skulle gå ifrån vad riksdagen så klart uttalat”.

Jag har visserligen vederfarits äran att bli medlem av styrelsen för den svenska föreningen för medicinsk juridik, men jag tilltror mig inte därför att kunna bedöma rättsläget i detta fall. Jag har av den anledningen i mitt särskilda yttrande framhållit önskvärdheten av att riksdagen verkligen försöker skapa klarhet i frågan om vad ett utskottsuttalande är värt, i detta

Nr 126

Torsdagen den
20 april 1978

Vissa abortfrågor

liksom i andra fall. Hög juridisk sakkunskap, som jag konsulterat sedan utskottet fattat sitt beslut och mitt särskilda yttrande lämnats, har sagt mig att myndigheter icke har någon skyldighet att läsa riksdagstryck.

Vad riksdagen skall göra är enligt regeringsformen att stifta lag, besluta om skatt, bestämma hur statens medel skall användas samt granska rikets styrelse och förvaltning. Om jag uppfattat saken rätt är lagstiftning den enda väg på vilken riksdagen kan påverka beslut av landstingskommunala myndigheter. Vad socialutskottet nu gör är att markera ett hot om lagstiftning, "för den händelse --". Det må kanske förlåtas mig om jag känner en viss – konstitutionell – tvëksamhet inför en sådan metod i detta och andra sammanhang.

Samtidigt har jag naturligtvis förståelse för utskottets begripliga önskan att icke betunga svenska folket med flera speciallagar än vad som är nödvändigt. Jag har därför frågat mig, om icke denna sak i själva verket bör ingå i ett vidare sammanhang än abortlagstiftningen som sådan.

Vi konfronteras i dag via massmedia med stridbara talesmän för "rätten till vår död". I det uppenbara fall, som nu är under domstols prövning, har denna "rätt" i sak inneburit "rätten att bli dödad" och därvid också "rätten" – för någon – "att döda". Om denna åsiktsriktning skulle vinna gehör, måste den rimligtvis som korollarium ha en "skyldighet att döda" för sjukvårdspersonal – om vi inte vill lämna uppgiften i händerna på lekmän.

Någon organisation för "rätten till vårt liv" har inte hört av sig. Om en sådan hade kommit till tals, skulle den som korollarium också ha fordrat en "rätt att slippa döda". En sådan lagfäst rätt finns såvitt jag förstår i vapenfrilagen, men den har uppenbarligen hittills inte ansetts böra fastslås i andra sammanhang.

I utredningen om sjukvård vid livets slut, inom vilken man hittills utfört ett omfattande kartläggningsarbete kring de faktiska omständigheterna vid livets slut, lär vi till sist ändå inte komma förbi att ta ställning i de vanskliga frågorna – antydna även i kammarens debatt i dag – om livets gränser och om gränserna för samhällets och sjukvårdspersonalens befogenheter. Ett sådant ställningstagande kan inte heller riksdagen till slut underlåta.

Frågan om sjukvårdspersonalens rätt att slippa medverka vid aborter återkommer uppenbarligen med en för en majoritet i riksdagen besvärande envishet. Den fortsätter nämligen att oro en mängd religiösa människor i vårt land – människor som i många avseenden utgör det ankare som hindrar den svenska respekten för människovärdet att komma helt på drift. De hade i den gamla regeringsformens § 16 ett skydd för sina samveten, som den nya regeringsformen inte ger motsvarande täckning för. I denna sak rör det sig dessutom inte bara om tankar, trosföreställningar och ord, utan om påtagliga handlingar av avgörande betydelse både för den som drabbas och för den som håller i skaftet.

I vårt land föddes förra året 96 000 barn och företogs 31 000 aborter. Detta betyder att ungefär var fjärde graviditet avslutades med abort. Om våra mödrar hade haft samma abortfrekvens som svenska kvinnor har i dag, skulle ett nittotal av kammarens ledamöter aldrig ha sett dagens ljus. Till

storleksordningen motsvarar detta centerpartiets riksdagsgrupp.

När jag skrev mitt särskilda yttrande, hade jag ännu förhoppningen att det skulle vara möjligt för fri- och rättighetsutredningen att behandla även detta problem. Om jag är rätt underrättad hade emellertid den utredningen sitt avslutande sammanträde i går, och denna fråga omfattas icke av utredningens uppdrag.

Likväl tror jag att det är i en fundamental rättighetslagstiftning som garantierna för samvetsfriheten – i tanke, ord och *gärning*, som det hette i scoutlagen – egentligen hör hemma.

Det är mot denna bakgrund som jag varken kunnat biträda motionärernas förslag eller helhjärtat ansluta mig till utskottets skrivning. Jag tror utskottets talesmän, i praktiken och f. n., har fog för sin bedömning, men jag skulle för egen del vilja se att de större problem jag här antytt, av vilka abortingreppen bara utgör *en* del, finge en särskild översyn i samband med behandlingen av utredningen om våra fri- och rättigheter. Och även om den högre jurisprudenten menar, att myndigheter inte är skyldiga att läsa riksdagstryck, så kan detta kanske inte sägas om regeringen, och, herr talman, det är min förhoppning att man där, när tiden medger, skall begrunda även de funderingar som jag här har dristat mig att ge uttryck åt.

GÖRAN KARLSSON (s):

Herr talman! Låt mig tvärs över partigränserna få säga att jag tycker att det är bra att två kvinnor har givit klara besked här i kväll. Inga Lantz tackar jag för hennes av humanism och livserfarenhet präglade anförande och statsrådet Troedsson för hennes deklaration, som naturligtvis inte kunde bli någonting annat. Men det är ändå värdefullt att det underströks att om någonting skulle inträffa som motionärerna har pekat på så kommer både regeringen och riksdagen att handla. Jag tycker att det skall sägas att det är bra att detta har sagts från regeringsbänken också.

Jag kanske skall tillägga att däremot tror jag det är bra att inte de synpunkter som herrar Sven Johansson, Åkerlind och Fridolfsson gjort sig till tolk för har något direkt avgörande inflytande på frågan.

Även i år står ett enhälligt utskott bakom hemställan att riksdagen skall avvisa motionärernas förslag i abortfrågan, bl. a. begäran om en utredning om en ny abortlag och om sjukvårdspersonalens skyldighet att tjänstgöra vid aborter. Vi har i Sverige numera en generös syn på abortfrågan som vi inte hade tidigare. Den lag som trädde i kraft den 1 januari 1975 har visat sig vara väl avvägd och har inte alls givit det avskräckande resultat som en rad motionärer trodde att det skulle bli när den infördes.

Det är självklart att man kan ha delade meningar i den här frågan. Jag respekterar dem som har en annan uppfattning än jag har, men jag kräver i gengäld också respekt för de åsikter som jag framför och som jag vet har stöd hos överväldigande delen av kammaren.

Utskottet säger klart ifrån att det inte anser att det finns skäl för en omprövning av lagen från 1975 med dess bestämmelser bl. a. om förutsättningar för sena aborter. Som utskottet framhåller har antalet legala aborter för

Nr 126

Torsdagen den
20 april 1978

Vissa abortfrågor

första gången sedan 1960 visat en nedgående tendens 1976 och en ännu klarare tendens till nedgång 1977.

Utskottet underströk i sitt uttalande vid abortlagens tillkomst att fortsatta insatser måste ske på familje- och socialpolitikens område, så att inte några hinder skall resas för en kvinna att framföda sitt barn av bl. a. ekonomiska skäl. Jag vill understryka det en gång till: Samhället måste ge kvinnan all den hjälp och allt det stöd som hon behöver när hon skall ta ställning till frågan om abort eller inte.

Vi betraktar inte – det vill jag understryka – abort som något slags preventivnedel. Abortrådgivningen är ett viktigt led i arbetet på att söka förhindra aborter, men samtidigt skall det också sägas klart ut att om en kvinna av olika skäl önskar få abort, så har hon också laglig rätt till detta.

När det gäller motionen om utvärdering av abortlagen har motionärerna inte preciserat vad de menar med detta. De har i största allmänhet angivit dels att det bör genomföras en undersökning om hur sjukvårdspersonalen ser på abortlagen, dels att man bör ta reda på om aborterna tar orimligt stora sjukvårdsresurser i anspråk.

Utskottet klargör att genom att alla aborter sker på ett tidigt stadium kan ingreppen göras polikliniskt – det underströks också av de siffror som fru Troedsson lämnade – och att därför sjukvårdsresurserna inte behöver tas i anspråk i någon större utsträckning. Utskottet är inte berett att ställa upp bakom motionen. Har en kvinna laglig rätt att få abort, skall man inte klaga på att hon tar sjukvårdsresurser i anspråk för detta. Det har hon ju laglig rätt att göra, och det måste också motionärerna inse.

Vad Sven Johansson sade i sitt anförande var ungefär att det kan ifrågasättas, om det fanns en majoritet av folket bakom riksdagsbeslutet. Ja, men det är riksdagen som fattar beslut i lagstiftningsfrågor, Sven Johansson, och därför måste det också vara riksdagen som bestämmer i detta fall. Ifrågasätter verkligen Sven Johansson om riksdagens beslut fattades av en majoritet? Det blir konsekvensen, om man skall utläsa någonting av hans ord.

Det var ett tafatt svar som utskottet gav, sade Sven Johansson, och det innehöll undanflykter. Nej, Sven Johansson, det innehöll inte alls några undanflykter. Det redovisade bara vad som fanns att säga i det fallet.

Sven Johansson är ledamot av sjukhusdirektionen för Jönköpings lasarett. Jag skulle vilja råda honom, som har möjligheter, att göra en stickprovsundersökning där: Gör en sådan kraftsamling, så får säkerligen Sven Johansson reda på hur mycket som i det länet tas i anspråk av sjukvårdsresurserna för detta ändamål! Det kunde vara en lämplig uppgift för en ledamot av en sjukhusdirektion. Någon rikstäckande utredning anser jag inte behövs, men Sven Johansson kan ju för sin egen uppbyggelses skull samla material via sjukhusdirektionen i Jönköping.

Beträffande frågan varför vi inte vill lagstifta, som har upprepats både av Filip Fridolfsson och i någon mån av Allan Åkerlind, är det helt klart att det icke finns någon sjukvårdshuvudman i vårt land som bevisligen har tvingat någon personal som inte önskat göra detta att tjänstgöra vid abortingrepp.

Kan Sven Johansson, Allan Åkerlind eller Filip Fridolfsson ge besked om något sådant fall, kan vi diskutera om man skall ha lagstiftning eller inte på detta område, men så länge ni inte kan göra det får ni finna er i att vi säger: Varför skall vi ha en lagstiftning i detta fall när vi å andra sidan inte med lagstiftning tvingar sjukvårdshuvudmännen att se till att abortfrågan skall lösas? Vi har överenskommelser med sjukvårdshuvudmännen, och de följer riksdagens beslut i det avseendet. De tar emot alla som behöver och vill ha abort. På motsvarande sätt kan vi säga att de inte tvingar någon läkare, sjuksköterska, barnmorska eller någon annan personal att vara med om någon abort. Det skall herrarna minnas när de kräver lagstiftning i frågan.

I det sammanhanget vill jag ställa en fråga till Gunnar Biörck i Värmdö, som avgivit ett s. k. särskilt yttrande. Gunnar Biörck får förlåta mig, men jag förstår uppriktigt sagt inte vad han menar med detta yttrande. Han står bakom utskottets betänkande och har ingen annan ståndpunkt än de övriga ledamöterna i utskottet. Han för ett obegripligt resonemang och anlägger juridiska synpunkter på frågan.

Om Gunnar Biörck menar allvar med skrivningen i sitt särskilda yttrande, skulle han enligt mitt förmenande ha reserverat sig vid utskottets behandling av detta ärende. Han sade också från denna talarstol att han inte helhjärtat kunde stå bakom utskottets linje. Min fråga är: Vad menar egentligen herr Gunnar Biörck i Värmdö med det särskilda yttrande som han har avgivit?

Beträffande det juridiska är det väl självklart att om det inte finns något i lag reglerat stadgande måste naturligtvis regeringsrätten liksom JO konstatera detta. Vi har ju inte ansett att detta finns reglerat i lag eller behöver regleras i lag.

Jag ber att herr Gunnar Biörck måtte förklara sig, så att man kan få ett begrepp om vad han egentligen avser med det särskilda yttrandet.

Herr talman! Med detta ber jag att få yrka bifall till utskottets förslag.

FILIP FRIDOLFSSON (m) kort genmäle:

Herr talman! Göran Karlsson säger att han känner sig till freds i förvisning om att jag inte skulle ha någon framgång med det yrkande jag har ställt. Det är ett uppseendeväckande uttalande av Göran Karlsson när man betänker att det är socialutskottets ordförande som yttrar sig.

Vad är det jag vill? Jag har motionerat om att man skall lagstifta om befrielseätten för den sjukvårdspersonal som har samvetsbetänkligheter. Skall man tro socialutskottets betänkande, som Göran Karlsson har under-tecknat, så är ni ju inne på samma sak. Ni menar att detta är garanterat i de handlingar som redan finns. Skillnaden mellan Göran Karlssons ståndpunkt och min är att jag vill ha detta lagstiftat redan nu. Är detta så märkligt? Kan Göran Karlsson känna stor tillfredsställelse över att min uppfattning och mina tankegångar inte skulle vinna gehör här i kammaren? Det är i så fall rätt märkligt.

Jag menar att detta är en oerhört viktig fråga att få lagfäst. Göran Karlsson, socialutskottets ordförande, säger att detta redan är garanterat, men jag menar att det är tveksamt. Där tveksamhet råder skall man lagstifta.

Nr 126

Torsdagen den
20 april 1978

Vissa abortfrågor

Vissa abortfrågor

Jag tycker inte att Göran Karlsson inför kammaren skall deklarerat någon tillfredsställelse över att jag skulle vara ute och driva frågor och uppfattningar som skulle vara helt orealistiska i den här situationen.

SVEN JOHANSSON (c) kort genmäle:

Herr talman! Det är litet besvärligt att diskutera med Göran Karlsson, både här och när man sedan möter uttalandena i Smålands Folkblad någon dag efteråt.

Göran Karlsson delade ut beröm åt Inga Lantz och statsrådet Troedsson. Tacka för det, för det kanske kommer andra toner fortare än kvickt!

Jag skulle vilja fråga Göran Karlsson: Vilka synpunkter är det jag har framfört här i kväll som skulle vara så förskräckliga och farliga? Göran Karlsson sade – även om jag inte minns ordalydelsen – att det var tur att våra synpunkter inte får göra sig gällande. Det är inte första gången som jag fått höra detta. Jag skulle kunna nämna en annan fråga, som också blev en stor fråga i valrörelsen. Men det var inte så farligt för mig. Vi kan mötas i en ny valrörelse. Jag är inte rädd för att stå för dessa synpunkter. Jag skall gå ut i länet och tala om hur jag har talat och vad jag tycker i den här frågan.

Göran Karlsson tycker det är så besvärligt att vi inte preciserat oss när det gäller ordet utvärdering. Ordet utvärdering är bekant i det här huset. Jag tror inte det är någon riksdagsledamot som behöver ha någon förklaring – alla vet, vad vi menar med det.

Så sade jag att det var ett tafatt svar. Det tycker jag, och många kommer att tycka det – och det får Göran Karlsson och utskottet finna sig i.

Jag kan tala om att jag vet en hel del om sjukvården, resurserna osv. Varför, säger Göran Karlsson, skall vi behöva lagstifta när det inte har skett några övergrepp? Ja, den dag när det sker ett övergrepp tar det ändå en del tid att lagstifta. Varför inte göra det när vi är överens? Då behöver det inte bli mer debatt om detta.

GUNNAR BIÖRCK i Värmdö (m) kort genmäle:

Herr talman! Göran Karlsson ställde en fråga till mig, och jag skall försöka besvara den. Han sade att han inte förstår vad jag menar och att jag för ett juridiskt obegripligt resonemang. För honom var det hela juridiskt självklart. Jag vill i all ödmjukhet säga att för mig är det alltså inte lika självklart, och detta har tagit sig uttryck i några satser i det särskilda yttrandet och kanske också i vad jag har sagt i kammaren i kväll.

Jag har gjort den iakttagelsen att det finns 14 juris kandidater i riksdagen, därav 2 i det socialdemokratiska partiet, nämligen herr Palme och herr Lidbom. Det finns ingen jurist i konstitutionsutskottet i Sverige, och det är nog unikt i hela västvärlden. Jag är också ledsen att jag nu inte har sett någon jurist i kammaren, för den här diskussionen har ju, sett ur min synvinkel, rätt mycket med juridik att göra.

När jag studerat regeringsformen har jag emellertid inte kunnat se att det finns något utrymme för hot om lagstiftning bland de former för umgänge med omvärlden som riksdagen har.

Nu säger Göran Karlsson att jag borde ha reserverat mig. Självfallet övervägde jag också det. Men som jag sade i mitt yttrande har jag varken kunnat biträda motionärernas förslag eller helhjärtat ansluta mig till utskottets skrivning. Jag fann då att det rimligaste var att jag trots allt stod kvar vid utskottets skrivning men ändå markerade de synpunkter jag hade i frågan.

Om jag hade haft bättre kontakter med konstitutionsutskottet än vad jag hittills har haft, så skulle jag ju ha lärt mig att man där har uppfunnit en ny metod, i dag tillämpad i tronföljdsfrågan, nämligen att inte delta i beslutet. Men den är, såvitt jag vet, hittills okänd i riksdagsordningen.

ALLAN ÅKERLIND (m) kort genmäle:

Herr talman! Jag har både i min motion och i anförandet här i dag redovisat hur aborterade levande barn kan behandlas på våra sjukhus. Den frågan har inte berörts på något sätt i utskottets betänkande. Inte heller har herr Göran Karlsson under sitt anförande på något sätt berört den. Göran Karlssons slutsats när det gäller den nuvarande abortlagen är att lagen inte har visat sig ge ett avskräckande resultat. Göran Karlssons slutsatser är avskräckande.

GÖRAN KARLSSON (s) kort genmäle:

Herr talman! Först några ord till Gunnar Biörck i Värmdö.

Jag anser att om man skriver ett särskilt yttrande med det innehåll som herr Gunnar Biörcks yttrande har, skulle det snarare ha varit en reservation än ett särskilt yttrande. Jag har självfallet inget emot att Gunnar Biörck i sinnevärlden står på utskottets sida. Men jag tror att det skulle ha varit ännu bättre om herr Biörck i så fall inte hade uppehållit sig vid de juridiska aspekterna såsom han gjort.

Vad var det nämligen regeringsrätten gjorde? Man svarade på de klagomål som hade ställts dit över att det inte finns någon lagstiftning. Och det vet ju varenda ledamot i Sveriges riksdag – det finns ingen lagstiftning i frågan. Vi har sagt att vi inte behöver lagstifta. Vi anser att man inte behöver göra det därför att man kan klara saken utan lagstiftning. Det är därför jag vill ha besked från herr Gunnar Biörck i Värmdö. Men jag måste säga att herr Biörcks svar tillfredsställde i varje fall inte mig i det avseendet.

Herr Fridolfsson säger att det jag yttrade var uppseendeväckande. Nej, det är det inte, herr Fridolfsson, om man vet bakgrunden till det hela. Herr Fridolfsson har hela tiden gått emot abortlagstiftningen. Han har fört en helt annan linje i frågan, och det var därför jag sade att det är väl att varken herr Fridolfsson, herr Åkerlind eller herr Sven Johansson har något inflytande i det avseendet på lagstiftningen i stort.

Sven Johanssons resonemang om Smålands Folkblad, länet och alltsammans tycker jag med förlov sagt är trams, och det föranleder inte någon replik från mig annat än när han beskriver utskottets betänkande som tafatt. Vi har klarlagt varför vi inte vill gå med på den motion som Sven Johansson har väckt. Om inte svaret tillfredsställer honom kan inte utskottet hjälpa det.

Till herr Åkerlind vill jag säga, att om vi hade att välja mellan legala och

illegala aborter – det är ju det som blir följden om herrarnas inställning till lagstiftningsfrågan skulle gälla – så undrar jag vilken skada som skulle åstadkommas om man gick tillbaka till den lagstiftning som ledde mänskorna till att göra illegala aborter. Det förhållandet, herr Åkerlind, skall vi vara väldigt tacksamma för att vi i dag inte har. De legala aborterna görs på ett tidigt stadium, och därför är det inget avskräckande exempel när det gäller den nya lagen.

FILIP FRIDOLFSSON (m) kort genmäle:

Herr talman! Jag har en bestämd känsla av att Göran Karlsson försöker framställa mig som mörkman. Men det går ju inte, för det är jag inte. Jag är en vanlig Medelsvensson. Men jag har motionerat i en fråga som är oerhört betydelsefull för en stor grupp människor i samhället. Denna stora folkgrupp – sjukvårdspersonalen – som har samvetsbetänkligheter härvidlag behöver lagligt stöd. Det är det jag har talat om. Göran Karlsson försöker då inför kammaren – och han tror att han skall få in det i någon tidning, och han får måhända in det i Smålands Folkblad – framställa detta som någonting alldeles otroligt mörkt, svårt och felaktigt, men det går inte, för det här är en allvarlig fråga – och sådant kan man tala om även i denna kammare. Den är allvarlig så till vida att den berör många människor som jag tror upplever Göran Karlssons resonemang som ganska vårdslöst.

SVEN JOHANSSON (c) kort genmäle:

Herr talman! Jag vill bara säga en sak till Göran Karlsson, eftersom han påstod att det var väl att inte de synpunkter jag har framfört kan få göra sig gällande. Jag ställer frågan än en gång till Göran Karlsson: Vad är det jag har begärt och talat om? Jo, en utvärdering av abortlagen, en sådan som man förbereder i Danmark osv., och sjukvårdspersonalens lagfästa rätt. Vad är det som skulle vara så farligt?

Sedan detta att vi tycker att utskottsbetänkandet är tafatt. Ja, jag har sagt att vi tycker det. Göran Karlsson har många gånger stått upp i denna kammare och tyckt illa om utskottsbetänkanden i andra sammanhang och från andra utskott, och det får han gärna göra. Men jag har sagt vad jag tycker i det här fallet.

GUNNAR BIÖRCK i Värmdö (m) kort genmäle:

Herr talman! Jag beklagar givetvis att jag inte lyckades tillfredsställa Göran Karlsson. Betygsättning är ju nu inte så populärt, men personliga omdömen skulle få vara kvar, efter vad jag förstår. Vid närmare betänkande har jag emellertid kommit fram till att jag egentligen inte vet vilket som är bäst – att lyckas tillfredsställa Göran Karlsson eller att inte lyckas.

GÖRAN KARLSSON (s) kort genmäle:

Herr talman! Det är inte jag som bryr mig om vad Gunnar Biörck säger eller tycker, men det är väl närmast beklagligt att en ledamot i utskottet skriver ett särskilt yttrande av den kaliber som herr Biörck har gjort. Vad jag sagt är att

det borde ha varit en reservation i stället. Då hade jag haft mycket mer respekt för Gunnar Björck än jag får av det särskilda yttrandet.

Beträffande Filip Fridolfsson kan jag säga att jag inte behöver framställa honom som mörkman, och i fråga om Sven Johansson är det ju alldeles uppenbart att det inte lönar sig att resonera med honom i detta fall. Sven Johanssons innersta inställning är att abortlagen är av ondo, och i sin allmänna syn har han både talat och röstat mot den. Att han nu nöjer sig med en utvärdering av hur sjukvårdspersonalen ser på frågan och vill ha en lagstiftning beträffande denna är bara en liten del av det hela. Jag nämnde att herrar Åkerlind, Fridolfsson och Sven Johansson var emot abortlagstiftning och att det var väl att de inte fick bestämma utvecklingen här i landet. Jag är fortfarande beredd att stå för detta. Jag tror att det är mycket lyckligt för Svea rikes folk att det finns människor med litet större vidsyn och att dessa skapat den moderna abortlagstiftningen.

Andre vice talmannen anmälde att Sven Johansson anhållit att till protokollet få antecknat att han inte ägde rätt till ytterligare replik.

TORE NILSSON (m):

Herr talman! Då och då träffar jag en liten tös. Hon är kanske fyra år nu, glad och älsklig. Hennes mor kom till läkaren när hon väntade henne. – Ja, ni vill ha abort och ni skall givetvis få det. Ni har ju flera barn förut. – Nej, jag vill inte ha abort. – Ja, men barnet kommer att bli en börda. Ni är över 40 år gammal. – Ja, men jag har två ord, sa mor. Det ena är Barn är en guds gåva, och det andra är Du skall icke dräpa.

Hon födde barnet. De äldre barnen i hemmet är vuxna och borta snart. Den lilla flickan är en solstråle.

Gjorde mor fel?

Herr talman! Har jag fel? Jag har talat här i så många debatter. Jag ber nästan om ursäkt för att jag talar från denna utgångspunkt. Jag vet att det finns ett kompakt motstånd mot det jag säger. Men jag har läst: Du skall icke dräpa. Det är budordet, det är Bibeln. Det lärde jag redan tidigt. Herre över liv och död är en ensam. Utsläckandet av liv tillkommer icke oss. Människovärdet är oskattbart. Varje individ är okränkbar; människans integritet skall samhället skydda och försvara.

Har jag fel?

Fostret är en individ. Den ofödde får icke dödas. Den ofödde har rätten till liv. I vår urkund Bibeln lärde vi att Skaparen räknat våra dagar – ja, det heter "Du har varit mitt stöd allt ifrån moderlivet, ja, du har förlöst mig ur min moders liv." Psaltaren 71:6. Om Elisabets son Johannes heter det att han "spratt till av fröjd" redan när han var ett foster vid ungefär tjugonde veckan. Därför har kristenheten hitintills omfattat tron på den oföddes livsrätt. Är Sverige nu inne i en efterkristen tid?

Har jag fel?

Jämställdheten omfattar också de ofödda. Demokratin har varit positiv till allas lika rätt. Demokratin är positiv till livet. Kan man då i vårt samhälle döda

Nr 126

Torsdagen den
20 april 1978

Vissa abortfrågor

25 % av fostren – som det skett förra året? Man måste undra: Hur kommer det att bli med de orkeslösa, de gamla? Har vi råd med dem? När man talar om legal abort – det kommer av det latinska ordet *lex* som betyder lag – ja, då må man minnas att *legalt* betyder *lagligt*. Är det inga betänkligheter i kammaren inför *legalt* dödande på ett område, bör man fråga hur långt denna respektlöshet mot livet kan utveckla sig.

Har jag fel?

Finns det bland de ansvariga i vårt land i dag inga betänkligheter inför att mer än 30 000 barn faller offer för abortdöden varje år? Kan regeringen vara till freds inför födelsetalet nu?

Kan läkare finna det riktigt att stå i dödens tjänst? Läkareden var en vacker formel. Gäller samvetsfriheten icke sjukvårdspersonal?

Våra resurser är otillräckliga, det är köer till vissa vårdplatser. Varje timmes vård kostar mycket pengar på ett sjukhus, vid en klinik, i en operationssal. Vad kostar 30 000 aborter? Och de patienter som i stället fick vänta på behandling – kanske patienter med cancer – vad kostade det dem?

Jag tycker att situationen är skrämmande.

Har jag fel?

Vi har icke rum för *barnen* i välfärden. Vi har icke råd! Det finns en grupp som kallar sig *RÅDO*, vilket betyder Rum Åt De Ofödda, men dess arbete tycks inte uppskattas av samhället – fastän det i den gruppen finns många som vill ta hand om ett barn.

Har jag fel?

Kvinnan-modern vill föda sitt barn!

Inga Lantz talade här om kvinnans rätt. Jag har hört detta, inte minst av kvinnor i debatter här, i tio år. Hon sade också att vi hårt fördömer. Kära Inga Lantz! Vi fördömer inte hårt. Vill Inga Lantz förena sig med mig för att skapa ett bättre samhälle? Jag vet att det kommer att bli bättre om kristendomen förverkligas.

Det är inte *kvinnan* vi skall skylla för det som sker. Ett barn har alltid också en *far*. Var är hans ansvar, vad vill han? Männens roll är här ynklig i många fall!

Många av de abortsökande är unga – ja, de är själva barn under 15 år. Man räknar med att ca 7 000 tonårsflickor årligen får abort. Nog behöver vi ett bättre samhälle! Dessa flickor är grymt diskriminerade av oss – märk, Inga Lantz, att jag sade *oss*! – som bär ansvaret för samhällets utformning. Tänk, att vid den åldern utsätts för "kärleken" i denna form och allt som kan bli konsekvensen av det för hela livet! Vi måste fråga: Fick de några hem som små, dessa tonåringar, någon föräldrakärlek, syskongemenskap och positiv fostran? Fick de veta om livets värden och livets risker? Jag vet att i många fall nådde dem aldrig strömmen från de kraftkällor som vi en gång närdes av. Har jag fel? Många av dem är skadade för alltid!

Vad säger forskningen, vad säger läkarvetenskapen? En ung flicka som tvingas att ta bort sitt barn kan fysiskt och psykiskt få skador för alltid. Skräms inte någon av utvecklingen? Kan det vara möjligt att också kyrkan ändrat synsätt eller resignerat? Man har sagt mig det. Det ser ut som om Bibeln hade

arkiverats och buden blivit museala.

”Du skall icke dräpa!”

Det har i samband med samtalen om kyrka och stat påståtts att större delen av vårt folk vill ha kyrkan kvar – men om kyrkan *inte* har kvar sin grundval, kan den inte bestå. En yttre form kan bevaras, men den är värdelös, ja, skadlig. Dessutom kommer rättssamhället i demokratisk mening att vara upplöst.

Göran Karlsson talade nyss om vidsyntheten, men jag vill kalla den för trångsynthet. Abortlagen och de ansvarigas attityd till den tyder på att vårt folk håller på att skrota sina fäders tro. Den etik som är rättsstatens grundval är övergiven.

Det har funnits ett heligt märke på människan; en hög bild har hon burit. ”Och Gud skapade människan till sin avbild, till Guds avbild skapade han henne, till man och kvinna skapade han dem.” Orden är ur Första Mosebok.

Vart nyfött barn bär icke blott mors bild – människans bild – utan också den Eviges. Ett *under* släkte efter släkte! Varje mor såg människans ansikte och därmed också Guds ansikte i sin sons, sin dotters, ansikte, och hon gladdes åt att en människa var född till världen. Under generation efter generation var det skapelsens under: ”Ja, du har förlöst mig ur min moders liv!” Guds skapelseverk fortsatte.

Vad skulle det i dag ha varit för läge för oss, om aborterna haft samma omfattning under förra seklet? Skulle genierna – Madame Curie, Albert Einstein, Thorvaldsen, Gabriela Mistral, Sibelius, Gustaf Dahlén – ha fötts?

Har det icke funnits omistliga människor bland de hundratusenden som ”bortopererades” – i detta sammanhang ett ohyggligt verb! – bara under vårt 1970-tal? Och alla var de unika, enastående, älskade av Gud, värda att älskas av oss, av alla.

Deras hand skulle kanske välsignande ha lagts på oss en gång.

Det är natt.

Det är sent på jorden.

I skålen, i brännugnen, läggs den som skulle ha berikat vår värld, nuets menlösa barn. Och ändå bär det alltfört människans bild och Guds bild!

Nu vaggar mitt hav sina vågor
vid gryningens eviga dån.
Jag lyssnar till vågornas kärlek
och vaggar min son.

I sädesfälten går vinden
och vaggar nattliga strån.
Jag lyssnar till vindarnas kärlek
och vaggar min son.

Gud vaggar de eviga världar
som tystnaden kommer ifrån.
Jag känner hans hand här i mörkret
och vaggar min son.

Vissa abortfrågor

En mor mitt i livets mening och livets rikedom. Gabriela Mistrals ja till livet i Hjalmar Gullbergs mästerliga tolkning.

INGA LANTZ (vpk):

Herr talman! Tore Nilsson frågade minst tio gånger under det här mässande anförandet om han hade fel. Jag vill bara kort svara: Det har han!

Överläggningen var härmed slutad.

Mom. 1

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels motionen nr 445 av Allan Åkerlind och Tore Nilsson, och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad.

Mom. 2

Utskottets hemställan bifölls.

Mom. 3

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels motionen nr 1089 av Sven Johansson m. fl. i motsvarande del, och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan Sven Johansson begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaran bifaller socialutskottets hemställan i betänkandet nr 26 mom. 3 röstar ja,
den det ej vill röstar nej.
Vinner nej har kammaran bifallit motionen nr 1089 av Sven Johansson m. fl. i motsvarande del.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då Sven Johansson begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja – 265
Nej – 24
Avstår – 3

Mom. 4

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels motionerna nr 1089 av Sven Johansson m. fl. i motsvarande del och nr 1501 av Filip Fridolfsson, och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja

besvarad. Sedan Filip Fridolfsson begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller socialutskottets hemställan i betänkandet nr 26 mom. 4 röstar ja,
den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit motionerna nr 1089 av Sven Johansson m. fl. i motsvarande del och nr 1501 av Filip Fridolfsson.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då Filip Fridolfsson begärde röst-räkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja	–	250
Nej	–	36
Avstår	–	5

Jörn Svensson anmälde att han avsett att rösta ja men av misstag nedtryckt nej-knappen.

§ 2 Föredrogs

Trafikutskottets betänkande

1977/78:21 med anledning av motioner om vissa transportfordons utrustning, m. m.

Jordbruksutskottets betänkanden

1977/78:16 med anledning av motion om normer för buller från motorfordon

1977/78:17 med anledning av motion om rätt för veterinär att i vissa fall få anlita helikopter

Kammaren biföll vad utskotten i dessa betänkanden hemställt.

§ 3 Lån till investeringar inom trav- och galoppsporten

Föredrogs jordbruksutskottets betänkande 1977/78:18 med anledning av motion om lån till investeringar inom trav och galoppsporten.

I detta betänkande behandlades motionen 1977/78:1401 av Svante Lundkvist m. fl. (s), vari såvitt nu var i fråga (yrkandena 16 och 17) hemställts att riksdagen skulle 16. till Lån för vissa investeringar inom trav- och galoppsporten för budgetåret 1978/79 medge att för låneverksamheten fick disponeras högst 10 000 000 kr. av det till riksstaten för budgetåret 1976/77 anvisade investeringsanslaget Lån till vissa investeringar inom trav- och galoppsporten, 17. till inkomstiteln Övriga diverse anslag överföra

Nr 126

Torsdagen den
20 april 1978

Lån till investeringar inom trav- och galoppsporten

Torsdagen den
20 april 1978

Lån till investeringar inom trav- och galoppsporten

10 000 000 kr. av det till riksstaten för budgetåret 1976/77 anvisade investeringsanslaget Lån till vissa investeringar inom trav- och galoppsporten.

Utskottet hemställde att riksdagen skulle avslå motionen 1977/78:1401, yrkandena 16 och 17.

Reservation hade avgivits av Svante Lundkvist, Grethe Lundblad, Sven Lindberg, Åke Wictorsson, Gunnar Olsson, Håkan Strömberg och Stig Alftin (samtliga s) som ansett att utskottet bort hemställa

att riksdagen med bifall till motionen 1977/78:1401, yrkandena 16 och 17, skulle

1. medge att 10 000 000 kr. av det för budgetåret 1976/77 anvisade investeringsanslaget Lån till vissa investeringar inom trav- och galoppsporten under budgetåret 1978/79 fick användas för det med anslaget avsedda ändamålet,

2. besluta att till inkomstiteln Övriga diverse inkomster överföra 10 000 000 kr. av det för budgetåret 1976/77 anvisade investeringsanslaget Lån till vissa investeringar inom trav- och galoppsporten.

HÅKAN STRÖMBERG (s):

Herr talman! Jordbruksutskottets betänkande nr 18 behandlar, med anledning av den socialdemokratiska motionen 1401, frågan om lån till investeringar inom trav- och galoppsporten. Riksdagen anvisade för budgetåret 1976/77 ett låneanslag om 20 milj. kr. till investeringar inom trav- och galoppsporten. Av olika anledningar har investeringarna blivit fördröjda, och anslaget har således inte kunnat utnyttjas utan kvarstår med oförändrat belopp.

Eftersom det även för nästkommande budgetår är oklart om alla planerade investeringar inom trav- och galoppsporten kan komma till stånd föreslår vi socialdemokrater i utskottet i den reservation som vi fogat till utskottets betänkande att låneanslaget till investeringar inom trav- och galoppsporten får omfatta högst 10 milj. kr. och att resterande 10 miljoner överförs till inkomstiteln Övriga diverse anslag. Även om man mot all förmodan skulle kunna klara planerade investeringar under nästkommande budgetår, och även om de här planerade investeringarna kan anses vara mycket angelägna, finns det ändå i det nuvarande ekonomiska läget all anledning att iakttä mycket stor restriktivitet när det gäller statens utgifter och därför också begränsa investeringarna för nästkommande budgetår till 10 milj. kr.

Med det anförda ber jag, herr talman, att få yrka bifall till den socialdemokratiska reservation som fogats till jordbruksutskottets betänkande nr 18.

HANS WACHTMEISTER (m):

Herr talman! Med hänvisning till utskottets betänkande yrkar jag bifall till utskottets hemställan.

Överläggningen var härmed slutad.

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen av Svante Lundkvist m. fl., och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan Håkan Strömberg begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammarén bifaller jordbruksutskottets hemställan i betänkandet nr 18 röstas ja,
den det ej vill röstas nej.
Vinner nej har kammarén bifallit reservationen av Svante Lundkvist m. fl.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammaréns ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då Håkan Strömberg begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja - 147
Nej - 137
Avstår - 2

§ 4 Föredrogs

Jordbruksutskottets betänkanden

1977/78:19 med anledning av propositionen 1977/78:107 om godkännande av överenskommelser mellan Sverige och Finland om fiske och om vissa gränsfrågor

1977/78:20 med anledning av propositionen 1977/78:108 om godkännande av 1977 års internationella sockeravtal

Näringsutskottets betänkande

1977/78:52 med anledning av propositionen 1977/78:133 om ändring i lagen (1968:576) om Konungariket Sveriges stadshypotekskassa och om stadshypoteksföreningar, m. m.

Kammarén biföll vad utskotten i dessa betänkanden hemställt.

§ 5 Ändring av benämningen Kopparbergs län

Föredrogs civilutskottets betänkande 1977/78:25 med anledning av motion om ändring av benämningen Kopparbergs län till Dalarnas län.

BJÖRN KÖRLOF (m):

Herr talman! Det ärende kammarén nu har att behandla tillhör förvisso inte de tyngsta under innevarande session.

Många av kammaréns ledamöter har säkert hört historien om masen som skulle köpa en jordglob. Efter att ha tittat på vad affären hade att bjuda kallade han på expediten och fråga om det inte fanns, som han uttryckte sig, en liten kula med bara Dalarna på.

Nr 126

Torsdagen den
20 april 1978

Ändring av benämningen Kopparbergs län

*Ändring av benäm-
ningen Koppar-
bergs län*

Med denna lilla historia som bakgrund vill jag göra några reflexioner kring civilutskottets yttrande över min motion, i vilken jag föreslår att namnet Kopparbergs län ändras till Dalarnas län.

Utskottet har tre argument mot en namnändring: för det första att det nuvarande länsnamnet har en mycket lång och unik historia, för det andra att olägenheterna av att läns- och landskapsnamnen inte överensstämmer är begränsade, och för det tredje att en namnändring bör omfattas av en bred opinion med lokal förankring.

I motionen förnekas inte – snarare tvärtom – att namnet Kopparbergs län har en lång och intressant historia. Till historien hör dock att landskapsnamnet Dalarna har en ännu äldre tradition.

Vad jag emellertid tycker är väsentligt – och det underlåter utskottet sorgfälligt att kommentera – är att det nuvarande länsnamnet, trots att det alltså har ca 300 år på nacken, inte alls har slagit igenom, utan landskapsnamnet är det som allmänt används. Det var bl. a. på detta faktum jag byggde min argumentering.

Olägenheten av att ha olika läns- och landskapsnamn när landskap och län i allt väsentligt är identiska är naturligtvis en bedömningsfråga. Jag konstaterar bara att skall länet marknadsföras i olika sammanhang så sker det med Dalanamnet som hjälp.

Om den tredje punkten, att en namnändring bör omfattas av en bred opinion med lokal förankring, vill jag säga att jag förstått utskottets vink även om den var fin. Jag avser att återkomma med förhoppningsvis tyngre stöd från Dalarna nästa gång.

Herr talman! Inför tyngden i civilutskottets enhälliga avslagsyrkande på min motion avstår jag denna gång från att yrka bifall till motionen.

KJELL MATTSSON (c):

Herr talman! Av någon anledning har motionen om ändring av namnet Kopparbergs län till Dalarnas län hamnat hos civilutskottet. Eftersom detta kanske i första hand är en kulturhistorisk fråga har vi inhämtat yttrande från kulturutskottet och i stort stött oss på den motivering för avstyrkande som kulturutskottets kunskaper har lett fram till.

Jag vill med detta yrka bifall till utskottets hemställan. Trots många utredningar har vi i det här landet inte lyckats förändra länsindelningen, och då tror jag inte heller att ett antal motioner kommer att medföra någon förändring av länens namn.

Överläggningen var härmed slutad.

Utskottets hemställan bifölls.

§ 6 Föredrogs

Lagutskottets betänkande

1977/78:17 med anledning av motion om ersättning åt yrkesfiskare vid katastrofer i samband med oljeborrning

Utskottets hemställan bifölls.

§ 7 Utbyggnad av yrkesmedicinska enheter vid sjukhus

Föredrogs socialutskottets betänkande 1977/78:27 med anledning av motioner om vissa medicinska specialiteter m. m.

I detta betänkande behandlades motionerna

1977/78:728 av Lars Werner m. fl. (vpk), vari såvitt nu var i fråga (yrkandet 2) hemställts att riksdagen hos regeringen skulle anhålla om tilläggsdirektiv till utredningen om företagshälsovård och den yrkesmedicinska verksamheten, som innebar att en granskning skulle genomföras av alternativet med statlig finansiering av yrkesmedicinska kliniker med medel från arbetarskyddsfondens anslag för att påskynda utbyggnaden av regionala yrkesmedicinska kliniker och senare även sådana enheter vid länssjukhus,

1977/78:1090 av Gunnel Jonäng (c),

1977/78:1503 av Yvonne Hedvall (m) och Per-Eric Ringaby (m),

1977/78:1507 av Maj Pehrsson m. fl. (c) samt

1977/78:1699 av Olle Eriksson (c) och Karl-Eric Norrby (c).

Utskottet hemställde

1. beträffande utbyggnad av yrkesmedicinska enheter vid sjukhus att riksdagen skulle avslå motionen 1977/78:728 yrkandet 2,

2. beträffande neurologisk sjukvård och rehabilitering att riksdagen skulle avslå motionen 1977/78:1090,

3. beträffande medicinsk specialitet i alkoholistvård och i vård av beroendesjuka m. m. att riksdagen skulle avslå motionen 1977/78:1503 och motionen 1977/78:1507,

4. beträffande idrottsmedicinsk service att riksdagen skulle avslå motionen 1977/78:1699.

NILS BERNDTSON (vpk):

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till vpk-motionen.

GÖRAN KARLSSON (s):

Herr talman! Jag yrkar bifall till utskottets hemställan.

Överläggningen var härmed slutad.

Mom. I

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels motionen nr 728 av Lars Werner m. fl. i motsvarande del, och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan Nils Berndtson begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Nr 126

Torsdagen den
20 april 1978

*Utbyggnad av
yrkesmedicinska
enheter vid sjukhus*

Torsdagen den
20 april 1978

*Krigsmaterielindu-
strin*

Den som vill att kammaren bifaller socialutskottets hemställan i betänkandet nr 27 mom. 1 röstar ja,
den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit motionen nr 728 av Lars Werner m. fl. i motsvarande del.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då Nils Berndtson begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja - 278

Nej - 9

Mom. 2-4

Kammaren biföll vad utskottet i dessa moment hemställt.

§ 8 Krigsmaterielindustrin

Föredrogs näringsutskottets betänkande 1977/78:51 med anledning av motioner om krigsmaterielindustrin.

I detta betänkande behandlades motionerna

1976/77:394 av Nils Berndtson m. fl. (vpk), vari hemstälts att riksdagen hos regeringen skulle anhänga att en utredning tillsattes med uppdrag att skyndsamt utarbeta ett program för civilt utnyttjande av de resurser som kunde frigöras genom en nedskärning av krigsmaterielproduktionen,

1977/78:801 av Essen Lindahl (s) och Roland Brännström (s),

1977/78:1153 av Alf Lövenborg (apk) och Rolf Hagel (apk),

1977/78:1284 av Nils Berndtson m. fl. (vpk), vari hemstälts att riksdagen beslutade att hos regeringen begära att en utredning tillsattes med uppdrag att skyndsamt utarbeta ett program för civilt utnyttjande av de resurser som kunde frigöras genom en nedskärning av krigsmaterielproduktionen, och

1977/78:1649 av Maj Britt Theorin m. fl. (s), vari hemstälts att riksdagen hos regeringen begärde en utredning av formerna för en alternativ produktions- och sysselsättningsplanering vid bl. a. de företag som var beroende av militära beställningar.

Utskottet hemställde

1. att riksdagen skulle avslå motionerna 1976/77:394 och 1977/78:1284,
2. att riksdagen skulle avslå motionen 1977/78:1153,
3. att riksdagen med anledning av motionen 1977/78:1649 som sin mening gav regeringen till känna vad utskottet anfört,
4. att riksdagen skulle avslå motionen 1977/78:801.

NILS BERNDTSON (vpk):

Herr talman! Näringsutskottet erinrar om att sedan 1971 har motionsyrkanden rörande förberedelser för övergång från militär till civil produktion behandlats i riksdagen. Denna uppgift kan verifieras från vpk, som varje år upprepat detta krav. Formellt kan det förefalla som om dessa motioner rönt samma öde varje år. Näringsutskottet har yrkat avslag, och riksdagen har beslutat i enlighet härmed. I det avseendet är det ingen ändring i utskottets ställningstagande.

Den som under alla dessa år följt frågan kan dock iaktta en viss positionsförskjutning. Det finns en intressant förändring mellan exempelvis 1972 års betänkande från näringsutskottet och dagens betänkande. Då räckte det att avstyrka motionen med att tala om att berörda företag borde kunna kompensera bortfall av militärbeställningar genom att öka sin civila produktion. Vissa departement följde också frågan. Nu har näringsutskottet kommit så pass långt att ett av motionskraven om utredning tillstyrks. Visserligen avstyrks vpk-motionens yrkande om att tillsätta en utredning för utarbetande av ett program för civilt utnyttjande av de resurser som kan frigöras genom en nedskärning av krigsmaterielproduktionen.

Näringsutskottet har tagit små steg undan för undan, men har svårt att helt ställa upp för kraven. Uppfattningen att ansvaret för en övergång till civil produktion åvilar ifrågavarande företag har funnits med och finns fortfarande. Från den ursprungliga uppfattningen att det räckte med att vissa departement följde frågan har samhällets roll senare beskrivits med formuleringen att det är motiverat att "samhället deltar i en planering för eventuella omställningar och i vissa fall bidrar till att underlätta övergången till civil produktion". Hela tiden har det dock funnits – och finns fortfarande – en för begränsad syn på detta problem. Visst skall man avkräva företag som gjort väldiga vinster på militära beställningar ett stort ansvar för att en annan sysselsättning skapas. Men frågan är om detta räcker.

Man får inte glömma att denna typ av industrier växt fram och utvecklats på grund av statsmakternas militärpolitiska beslut. Detta är en sida som bör beaktas.

En annan sida är att i dessa industrier finns väldiga resurser insatta av statliga medel. Det bör därför vara av intresse att tillvarata resurserna för andra ändamål. Detta bör också beaktas.

Vidare måste också beaktas att arbetare och tjänstemän, som med sina arbetsinsatser möjliggjort att statsmakternas intentioner kunnat förverkligas, har rätt att kräva annat arbete i stället för arbetslöshet vid en minskning av de militära beställningarna.

Dessa faktorer gör att det inte räcker med att bara tala om företagets ansvar. Staten har också ett särskilt ansvar som en följd av vad som här sagts. Därför har regeringens attityd, både den förra och den nuvarande regeringens, att man har arbetsmarknadspolitiska medel att sätta in, inneburit en alltför stor begränsning.

Hur tomhänt man är i fråga om andra produktionsalternativ framgår tydligt vid varje tillfälle en minskning i miljardrullningen till militära ändamål

Nr 126

Torsdagen den
20 april 1978

Krigsmaterielindustrin

Torsdagen den
20 april 1978

Krigsmaterielindustrin

aktualiseras. Detta gäller i hög grad den militära flygplanstillverkningen. Vi menar att det måste finnas ett annat alternativ än arbetslöshet i en sådan situation. Vi anser också att det behövs ett framtidsriktigt program för övergång från militär till civil produktion.

I motionen 1284 har vi erinrat om den FN-rapport som diskuterar avrustningens ekonomiska och sociala problem. I denna rapport framhålls: "På kort sikt skulle övergångens smidighet till stor del bero på regeringens förmåga att förutse de typer av problem som kunde uppstå och på förberedelsernas lämplighet."

Denna bedömning i fråga om avrustningen är också giltig för exempelvis debatten om en avveckling av den militära flygplansproduktionen i vårt land. Hur stor är regeringens förmåga att förutse de problem som kunde uppstå? Vilka lämpliga förberedelser finns? Tyvärr har inte mycket skett härvidlag.

Ifrågavarande FN-rapport pekar också på det offensiva i en nedrustning: "Det finns så många krav som tävlar om en nyttig användning av resurser frigjorda genom avrustningar att det verkliga problemet är uppställandet av en prioritetsskala."

Även detta menar jag är aktuellt för den pågående debatten i vårt land. Inte saknas det användningsområden för de resurser som frigörs, om man upphör med tillverkningen av militärflygplan. Vad skulle man göra då? är en fråga som ställs. Vi menar att det är detta som skall klarläggas i en utredning och ett program. Kravet på en sådan utredning och ett sådant program har faktiskt ökat i aktualitet.

Se på debatten om B3LA. Nu uppställs arbetslöshet vid Saab-Scania AB i Linköping och Flygmotor i Trollhättan, för att nämna de största berörda företagen, som alternativ till B3LA. För en kommun som Linköping skulle mycket stora problem uppstå, om ingen annan sysselsättning kom till stånd. Med 40 % av industrisysselsättningen och 20 % av hela sysselsättningen baserad på militär verksamhet är detta ett mycket stort problem.

Jag tycker att den debatt som förts och förs om B3LA markerar hur rätt det varit att sedan länge kräva ett program för övergång till civil produktion. Det borde ha funnits ett sådant program som väntat på att få ta över resurserna. Tyvärr finns inget sådant.

I stället pågår ett spel som kusligt påminner om Vigenaffären, där olika mått och steg vidtas, som tydligen har syftet att ställa riksdagen inför fullbordat faktum. Det kan man säga skedde beträffande Vigen. Vad sker i fråga om B3LA – samtidigt som en beredning arbetar med frågan? Är det fråga om handlingsfrihet eller bindning? Finns det planer även efter B3LA? Uppgifter om ett flygplan med beteckningen JA 90 har som bekant figurerat. Dessa frågor har ett klart samband med dagens ärende. Det är tydligt att det finns krafter som anser att vi skall fortsätta som hittills i fråga om miljardrullningen till militärflyget. Denna verksamhet befrämjar inte övergång till civil produktion, utan tvärtom motverkar den en sådan övergång.

Kom inte och säg till arbetarna i dessa industrier att det saknas resurser för

en omställning till alternativ produktion. Det har talats om att B3LA kan komma att kosta 58 milj. kr. per styck. Om man avstår från att bygga flygplanet, frigörs väldiga resurser som kan användas för forskning och utveckling av alternativ produktion och för att klara den nödvändiga omställningen.

Vi har i motionen också pekat på vissa andra intressanta möjligheter när det gäller att ta itu med problemet om alternativ produktion. Varför inte studera Lucasarbetarnas erfarenheter i England? Varför inte utnyttja de speciella förutsättningar som finns i Linköpingsområdet, såsom universitet med forskningsresurser, statliga verk, regionsjukhus och en tekniskt högtstående industri? Det finns ett tryck underifrån, framför allt från arbetarna, för att något skall ske i fråga om alternativ produktion. Det går på tok för sakta, säger arbetarna.

Herr talman! Ibland har vi haft anledning att kritisera vissa utskott för knäpphändig behandling av viktiga frågor. Låt mig därför säga att näringsutskottets redovisning av denna fråga inte bör kritiseras i det avseendet. Det är ett ganska fylligt material som framläggs.

Sammanfattningsvis vill jag säga att opinionens tryck har gjort att näringsutskottet börjat inse att man inte kan inta den avvisande hållning till kraven på åtgärder för alternativ produktion som man hade från början. Men det går sakta, och det behövs tydligen ett ännu hårdare opinionstryck. Vi noterar att utskottet vill ge till känna att det finns skäl för en särskild utredning av formerna för en alternativ produktions- och sysselsättningsplanering vid företag som är beroende av militära beställningar. Samtidigt beklagar vi att utskottet inte är berett att hos regeringen beställa en utredning med uppdrag att skyndsamt utarbeta ett program för civilt utnyttjande av de resurser som kan frigöras genom en nedskärning av krigsmaterielproduktionen.

Herr talman! Jag yrkar bifall till motionerna 1976/77:394 och 1977/78:1284.

MAJ BRITT THEORIN (s):

Herr talman! Ett gammalt ordspråk säger att droppen inte urholkar stenen på grund av sin kraft utan genom att ständigt falla. Det vore efter sex år i riksdagen förmått att säga att droppen nu har förmått stenen, dvs. näringsutskottet, att börja rulla i rätt riktning. Men det känns ändå positivt att kunna notera att utskottet nu för andra gången uttalar en väldigt konstruktiv inställning till alternativa produktionsplaner. Denna gång utgår jag självfallet från att regeringen kommer att följa den beställning som riksdagens ställningstagande innebär, när riksdagen i dag bifaller motionen 1649 och begär en utredning av regeringen om hur man skall klara ett civilt utnyttjande av krigsmaterielindustrins resurser.

Jag vet att riksdagens ledamöter känner ett behov av att dra sig från denna kammare. Det har varit ett par jobbiga dagar. Även om motionen är bifallen, må det emellertid vara mig förunnat att fälla några ord såsom ett steg på vägen i det arbete som ligger framför oss.

Nr 126

Torsdagen den
20 april 1978

Krigsmaterielindustrin

Inom de allra flesta politiska områden finns det bindningar genom tidigare beslut. Samtidigt är det ett viktigt önskemål att fritt kunna göra de politiska prioriteringarna mellan skilda samhälleliga insatser. Om man nu får en låg eller obefintlig tillväxt i ekonomin, tvingar det i särskilt hög grad fram situationer där resurserna måste tas från redan etablerade verksamheter för att överföras till områden som politiskt bedöms mer angelägna. Detta innebär svårigheter för vilket samhälle det än gäller, därför att investeringar och teknik och framför allt människors sysselsättning har skapat starka bindningar till redan existerande verksamheter.

De senaste årens diskussion om vår militära produktion har kanske givit de mest värtaliga exemplen på hur i och för sig angelägna men i sakfrågan ovidkommande argument har förts in i debatten. Sysselsättningsskäl och krav på bevarande av teknologi har minskat möjligheterna till beslut, grundade på enbart försvarspolitiska bedömningar. Motsvarande problem har i och för sig också uppstått när en pågående verksamhet har varit olämplig av miljöskäl eller man på grund av andra konsumentpolitiska krav har velat ändra produktionsinriktningen.

Men frågan om alternativ planering vid de industrier som arbetar med militär produktion har, som jag sedan nämnt, under senare år kommit att framstå som det allra tydligaste exemplet på de problem som här har tagits upp.

Nils Berndtson har redan nämnt att det finns väldigt många intressanta exempel för oss att titta på när vi nu skall ge oss i kast med en utredning som skall överväga hur man skall klara det civila utnyttjandet av krigsmateriel-industrins resurser.

Lucasfabriken i England är det mest kända exemplet. Där har arbetarna tillsammans med tekniker och forskare tagit fram inte mindre än 150 nya produkter som skulle kunna tillverkas hos Lucaskoncernen, allt ifrån vindkraftverk och solhus till dialysapparater för njursjuka och en helt ny bränslesnål och miljövänlig bilmotor, som de anställda själva har utvecklat. Det är ett mycket intressant arbete på 1 200 sidor som arbetare, tekniker och forskare visat sig vara kapabla att gemensamt arbeta fram, en alternativplan med två målsättningar: dels att skydda rätten till arbete genom förslag till alternativa produkter, dels att bland dessa ta fram sådana som är nyttiga för samhället som helhet.

Lucasarbetarna är det mest kända exemplet i den internationella debatten. Jag skulle kunna peka på många andra som visar att diskussionen har börjat ta konkret form. Vickersvarvet är ett av de intressanta experimenten. Tillsammans med Sussexuniversitetet och Mary Kaldor arbetar man där med många olika projekt för varvsindustrin. British Aircraft Corporation i Preston, Rolls-Royce i Bristol och många andra är inne på samma tankar och har olika alternativplaner som diskuteras för den militära industrin. Där finns det alltså exempel för oss som vi mycket väl skulle kunna utnyttja i vårt arbete här hemma.

När utskottet förra gången behandlade frågan om alternativa produktionsplaner – det var 1976 – underströk man hur nödvändigt det var att sådana

planer ständigt hölls i beredskap och att insatser gjordes för en mer långsiktig och samordnad planering. I en sådan planering borde frågan om behovet av och möjligheten att göra upp alternativa produktionsplaner och redovisa sådana användningar av resurserna beaktas, sade utskottet och riksdagen.

Detta beslutades 1976. Hittills har ingenting redovisats till Sveriges riksdag av sådana alternativa produktionsplaner som samhället enligt riksdagens beslut borde ta sitt ansvar för, dvs. som regeringen borde se till att få fram för att upprätthålla en nödvändig långsiktig och samordnad planering.

I motion 1649, som näringsutskottet välvilligt har tillstyrkt och som riksdagen med sitt godkännande, hoppas jag, kommer att skicka till regeringen för effektivering, har vi tagit upp de olika problem som finns och som man verkligen måste ta itu med ordentligt.

Det finns naturligtvis problem för de företag inom krigsmaterielindustrin som hittills har kunnat leva på en säker kund, nämligen på samhället. Det finns problem för denna industri att hitta kommersiellt lönsamma produkter. Men detta problem är inte generellt.

En metodisk genomgång av samhällsområden där det finns stora brister kvar öppnar många vägar till kommersiellt lönsam produktion. Detta har de olika internationella projekten visat. Lucasarbetarna och Vickersvarvet har alltså tagit fram produkter inom sjukvårdsområdet som är nyttiga och som till sist också visat sig vara kommersiellt lönsamma.

Under arbetet i försvarsutredningen hade jag en diskussion med chefen för en av de större försvarsindustrierna här i landet – inte Saab-Scania, som är det företag vi alltid talar om i sådana här sammanhang, utan ett annat – och bad honom att presentera vilka möjligheter han ansåg finnas för företaget att ge sig in på de olika områden som skisserats i en motion till 1973 års riksdag.

Jag fick ett mycket intressant svar. Det fanns för detta företag möjlighet att kommersiellt gå in på flera olika områden på grundval av den kunskap man besatt inom elektroniken. Det fanns andra områden som icke visade sig kommersiellt lönsamma och övriga områden, där man kunde tänka sig att gå in med visst stöd från samhället. Det är alltså en fråga om hur man förutsättningslöst under en övergångstid granskar finansieringsformerna för de företag som har svårigheter att omgående finna kommersiellt lönsamma produkter.

Självfallet är det också så, att det inom en del av dessa industrier finns så stora sammanhållna teknologier att det kan synas som om endast samhället kan vara den stora köparen. Men här finns det också, och måste finnas, stora möjligheter, som det är nödvändigt att uppmärksamma, att inventera de stora samhällseliga behov som finns inom sektorerna sjukvård, social omvårdnad, miljövard och inte minst kommunikation och kommunikationsteknik, vilka industrin kan fylla och beträffande vilka samhället kan fungera som beställare.

Det är alltså viktigt att en sådan utredning, tillsatt enligt det beslut som jag hoppas att vi kommer att fatta om några minuter, undersöker kostnader, metoder och ansvarsfördelning för alternativ planering av olika slag och

därmed också konstaterar var den militära produktionen skapar bindningar för regering och riksdag vid de försvarspolitiska besluten. Därvid skall man naturligtvis inte bara se till de stora utan även se till de mindre företagen, som fungerar som underleverantörer. Man bör då också enligt min och mina medmotionärers mening undersöka de alternativa produktions- och sysselsättningsplaner som kan finnas i andra länder. Man bör studera vilken inriktning och vilka konsekvenser en sådan förändring kan få. Det viktigaste av allt måste nämligen vara en planering för alternativ produktion, så att man har förberedelser klara i en situation där försvarsbeställningarna minskar.

Det är i näringsutskottets betänkande klart utsagt att beställningar finns fram till åtminstone år 1985 för den stora flygindustrin. Det finns alltså gott om tid att i en utredning noga gå igenom hur man skall kunna klara av att föra över planeringen till civilproduktion. Det är med stor tillfredsställelse som jag konstaterar att utskottet i sitt betänkande finner skäl för att en särskild utredning tillkallas. Den bör bl. a. ha till uppdrag att undersöka kostnader, metoder och ansvarsfördelning vid planering för alternativ produktion inom krigsmaterielindustrin. Utskottet föreslår att riksdagen begär att regeringen föranstaltar om en sådan utredning.

Jag utgår ifrån att denna riksdagens begäran självfallet kommer att villfaras av den borgerliga regeringen och att vi äntligen i och med riksdagens ställningstagande i detta ärende i dag kan lämna diskussionen om en metodisk förberedelse för en övergång till en civil produktion.

Jag yrkar bifall till näringsutskottets hemställan.

LARS LJUNGBERG (m):

Herr talman! Jag vill bara referera till några motioner som behandlats i näringsutskottets betänkande 1977/78:51. Jag tänker inte fördjupa mig i några diskussioner om att mer eller mindre avskaffa svensk krigsmaterielindustri. Jag avser endast att framföra några kommentarer till utskottets betänkande ur näringspolitisk synpunkt.

Av sysselsättnings- och försvarsskäl måste vi handskas försiktigt med sådana frågor som tas upp i motionerna. Alla är medvetna om att krigsmaterielindustrin sysselsätter många människor och att vi med stöd av försvarspolitiska beslut som fattas här i riksdagen endast på lång sikt kan planera för en övergång till civil tillverkning, såsom motionärerna önskar.

I utskottets skrivning föreslås tillsättandet av en utredning, som skall samordna de möjligheter att ta till vara den eventuella överkapacitet som kan uppstå i vissa industrier.

Vad gäller den oro som framförs i motionen 1977/78:801 angående prissättning och vinstnivå bör riksrevisionsverkets granskning, som slutförts i april 1977, vara till fyllest.

Herr talman! Med hänvisning till den synnerligen ingående redogörelse som återfinns i utskottets skrivning yrkar jag bifall till hemställan i näringsutskottets betänkande 1977/78:51.

Mom. 1

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels motionerna nr 394 och 1284, båda av Nils Berndtson m. fl., och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan Nils Berndtson begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller näringsutskottets hemställan i betänkandet nr 51 mom. 1 röstar ja,
den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit motionerna nr 394 och nr 1284, båda av Nils Berndtson m. fl.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då Nils Berndtson begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja – 277
Nej – 9

Mom. 2–4

Kammaren biföll vad utskottet i dessa moment hemställt.

§ 9 Kammaren åtskildes kl. 22.06.

In fide

TOM T:SON THYBLAD

/Solveig Gemert

Nr 126

Torsdagen den
20 april 1978

*Krigsmaterielindu-
strin*